

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
ОПП «Адміністративний менеджмент»
на тему: «АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ»

Виконала: студентка 4 курсу 437 групи

галузь знань:

28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:

281 Публічне управління та адміністрування
Іванова Вікторія Ігорівна

Науковий керівник:

Кандидат політичних наук, доцент

Бондар Ганна Леонідівна

Рецензент:

Кандидат наук з державного управління, доцент

Шульга Анастасія Алімівна

м. Миколаїв – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Джерельна база, основні поняття та категорії дослідження.....	6
1.2. Сучасний стан законодавчого та нормативно-правового регулювання запобігання корупції в Україні.....	19
1.3. Світовий досвід реалізації антикорупційної політики.....	28
Висновки до першого розділу.....	35
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	38
2.1. Елементи механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики....	38
2.2. Особливості створення, структури та реалізації повноважень сучасними антикорупційними державними органами.....	41
2.3. Роль громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції в Україні.....	49
Висновки до другого розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	56
3.1. Сучасні проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні.....	56
3.2. Шляхи вдосконалення механізмів запобігання та протидії корупції в Україні.....	62
Висновки до третього розділу.....	66

ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день, не дивлячись на повномасштабне військове вторгнення російської федерації в Україну, у нашій державі тривають процеси реформування низки сфер державної політики, продовжуються процеси демократизації, лібералізації та європейської інтеграції, що активізувались після Революції Гідності та інтенсифікувались в умовах війни. Як умова досягнення статусу розвиненої демократії, забезпечення взаємної довіри між владою та суспільством, розвитку ринкових відносин і вільної конкуренції, створення рівних можливостей для розвитку всіх громадян, суб'єктів підприємницької діяльності та органів державної влади та місцевого самоврядування та зрештою повноцінного входження України до світової цивілізації, є простір для існування та реалізації ефективної та виваженої державної антикорупційної політики. Враховуючи необхідність виконання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, ключові завдання підготовки до євроінтеграції, а також враховуючи відповідні вимоги європейської та світової спільноти, одним із найбільших актуальних завдань публічного управління на даний момент є зміцнення політики, інструментів та механізмів боротьби з корупцією на різних рівнях.

Проблема корупції є однією з найактуальніших тем, які хвилюють суспільство та гальмують економічний розвиток країни. Тому створення ефективної системи боротьби з цим явищем вважається одним із ключових пріоритетів в Україні.

Стан наукового дослідження проблеми. Антикорупційну політику України досліджували низка вітчизняних авторів, зокрема В. Башкатова, О. Бусол, Р. Гречанюк, В. Журавський, Л. Зубкова, М. Кравчук, С. Лашкет, О. Маркеєва, А. Новак, О. Світличний та ін. Незважаючи на те, що наукові розробки в цьому напрямі є досить значними, питання трактування явища корупції, а також специфіка розвитку державної антикорупційної політики в контексті реформування державного управління в Україні потребує подальшого

дослідження.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу теоретичних праць, національного і зарубіжного законодавства, практики його застосування здійснити теоретико-правове дослідження особливостей, проблем та перспектив оптимізації антикорупційної політики в Україні.

Відповідно до поставленої мети сформульовано наступні *завдання*:

- дослідити джерельну базу, основні поняття та категорії дослідження;
- розглянути сучасний стан законодавчого та нормативно-правового регулювання запобігання корупції в Україні;
- з'ясувати особливості світового досвіду реалізації антикорупційної політики;
- визначити елементи механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики;
- розглянути особливості створення, структури та реалізації повноважень сучасними антикорупційними державними органами;
- охарактеризувати роль громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції в Україні;
- проаналізувати сучасні проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні;
- запропонувати шляхи вдосконалення механізмів запобігання та протидії корупції в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері реалізації антикорупційної політики в Україні.

Предметом дослідження є реалізація антикорупційної політики в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою є сукупність філософських, загальнонаукових та спеціально-правових методів наукового пізнання відповідно до мети та завдання дослідження, зумовлених специфікою предмета та об'єкта дослідження. Діалектичний метод становить методологічну

основу дослідження та використовується при з'ясуванні правових засад реалізації антикорупційної політики в Україні, а також при визначенні перспектив їх подальшого розвитку та вдосконалення. За допомогою формально-логічного методу сформульовано теоретичні положення роботи, та її категоріальний апарат. Завдяки статистичним та системно-структурним методам розкрито засади реалізації антикорупційної політики та суб'єктів боротьби з корупцією. Метод структурно-функціонального аналізу дав змогу виокремити правовідносини, що виникають у процесі реалізації антикорупційної політики, та визначити правові основи її реалізації. Використання методів аналізу та синтезу дозволило з'ясувати сутність механізму реалізації антикорупційної політики. При аналізі зарубіжного досвіду реалізації антикорупційної політики та можливості її застосування в Україні використано порівняльно-правовий метод. Методи узагальнення і прогнозування застосовуються в процесі формулювання висновків до частин і загальних висновків до роботи в цілому.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в даній роботі зроблена спроба комплексного аналізу теоретичних праць, національного і зарубіжного законодавства, практики його застосування здійснити теоретико-правове дослідження особливостей, проблем та перспектив оптимізації антикорупційної політики в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Положення і висновки дослідження можуть бути використані в практичній діяльності органами державної влади та у навчальному процесі при підготовці студентів за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Структура та обсяг дипломної роботи. Логіка проведеного наукового дослідження зумовила наступну структуру дипломної роботи: вступ, три розділи, які включають вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел (102 найменування). Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

1.1. Джерельна база, основні поняття та категорії дослідження

«Корупція – складне явище, один із елементів соціальної реальності, від впливу якого страждає переважна більшість населення майже всіх країн світу, знецінює систему соціальних цінностей і пріоритетів, потреб та інтересів майже у всіх сферах суспільного життя і форми суспільної свідомості. Як і будь-яке складне явище, корупція не має єдиного, універсального визначення» [91, с. 181].

Одна група вчених вважає корупцію кримінальним правопорушенням – суспільно небезпечним, кримінально караним діянням. У цій групі є представники, які зводять до цього «поняття хабарництва, яке включає отримання будь-якого хабара та систематичне вчинення організованого підкупу» [47, с. 108]. Інші, погоджуючись, що «хабарництво є найбільш типовим проявом корупції, приходять до висновку, що це не завжди злочинна корупційна поведінка» [27, с. 39].

«Під корупцією традиційно розуміють зловживання впливом посадових осіб, використання ними наданих повноважень для особистого збагачення і, як наслідок, отримання матеріальної винагороди за незаконні дії чи рішення. Фактично таке розуміння ототожнює корупцію з хабарництвом, що призводить до невиправданого звуження сутності цього явища. Натомість більшість дослідників наголошують на тому, що корупція є більш широким поняттям, ніж сукупність кримінально-правових проявів» [15].

Теоретичний аналіз сучасних наукових положень і концепцій дає змогу дійти висновку, що на сьогодні існує декілька основних підходів до визначення сутності корупції, які в узагальненому вигляді можна звести до:

- «корупція – протиправна дія в інтересах, вчинена особою, яка наділена владними повноваженнями (Г. Блек, Д. Бейлі, Дж. Най), вона обов'язково повинна мати фінансове вираження: в деяких країнах (Республіка Корея), з точки зору традиційної політичної культури та важливості збереження історично сформованих неформальних соціальних зв'язків, «оплата» часто вважається зловживанням службовим становищем як «інвестиції в майбутнє»» [10, с. 101-102] В даному випадку йдеться про розуміння корупції як злочинного діяння, яке фактично включає всі види службової злочинної діяльності (хабарництво, розкрадання, зловживання). впливу);

- «корупція – позаправовий інститут, який використовується приватними особами або групами для впливу на дії чиновників (бюрократії) (Н. Лефф). Прихильники цієї точки зору відстоюють прагматичний погляд на корупцію та наголошують на її корисності для економічного розвитку: сама по собі корупція сприяє прискоренню роботи адміністративної машини, оптимізує час очікування та дає можливість його заощадити» [17, с. 102]. Визначення сутності цього поняття також відзначається суб'єктивізмом і залежить від політичних, культурних і психологічних особливостей конкретного суспільства;

- «корупція – симптом збою в системі державного управління (С. Роуз-Акерман). На думку дослідника, в основі корупції лежать недоліки системи розподілу матеріальних привілеїв і благ, за якими чиновники наділені широкими дискреційними повноваженнями, а з іншого боку – інтереси приватних осіб і компаній, які хочуть купивши його, отримайте найвигідніший режим. З цієї точки зору корупційні злочини за своєю економічною природою поділяються на власне хабарництво, шахрайство з метою зменшення податкових платежів і розширення бізнес-схем організованих злочинних співтовариств, які монополізували окремі ринки» [52];

– «корупція – соціально-економічне, політичне явище, що складається з комплексу протиправних і неетичних дій і поєднує різні складові, передусім управлінські, політичні, економічні, правові, соціальні, морально-етичні (М. Мельник, М. Камлик, Е. Невмержицький, В. Соловйов). Основною ознакою

корупції є використання службовими особами органів законодавчої, виконавчої та судової влади, громадських об'єднань, установ та організацій усіх форм власності свого службового становища для господарського відання усіх форм власності свого службового становища з метою отримання матеріальних цінностей, послуги, вигоди для себе чи третіх осіб» [48, с. 38].

Таке розуміння корупції є більш змістовним, оскільки воно не обмежується її кримінальними проявами, а дозволяє охопити ситуації, коли учасники корупційних відносин отримують неявну вигоду від «співпраці». Особливо це стосується випадків, коли сторони корупційної угоди не домовилися заздалегідь про її «предмет», тобто про конкретні послуги, які мають бути надані. Крім того, з цієї точки зору доречно говорити про «наявність прихованих проявів корупції, до яких належать лобізм, протекціонізм, протекціонізм, сприяння політичним цілям, традиції переходу політичних лідерів на посади президентів корпорацій та приватних компаній, використовуючи зв'язки із злочинними угрупованнями» [26, с. 339].

Подібною думки щодо корупції дотримується і І. Парубчак, який наголошує, що «корупційні відносини виникають між двома особами, одна з яких, маючи владні повноваження, засновані на позитивному праві чи інших суспільних нормах, привласнює майно, що належить іншій особі» [52]. Головною метою таких відносин є перерозподіл матеріальних і нематеріальних благ через сферу юридичних послуг, центральною ланкою в якій виступає корумпований державний апарат.

Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року став першою спробою унормувати поняття корупції. За змістом під корупцією розумілася «діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на незаконне використання наданих їм повноважень для отримання матеріальних благ, послуг, переваг чи інших переваг» [56].

Відповідно до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 11 червня 2009 року корупція визначена як «використання особою службових повноважень і пов'язаних з ними можливостей з метою одержання

неправомірної вигоди або прийняття обіцянки / пропозиція такої вигоди для себе чи інших осіб, або обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі чи на її прохання іншим фізичним чи юридичним особам з метою примусити цю особу здійснити несанкціоноване використання наданих йому службових повноважень і пов'язаних з цією можливістю» [64].

Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року встановлено, що «корупція - це використання особою службових повноважень і пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди собі чи іншим особам, або обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди визначеній у законі особі чи на її прохання іншим фізичним чи юридичним особам з метою спонукання цієї особи до незаконного використання наданих їй службових повноважень та пов'язані можливості» [63].

Законом України «Про запобігання корупції» визначено, що «корупцією є використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 зазначеного закону, з огляду на її службові повноваження або пов'язані з ними можливості, з метою отримання неправомірної вигоди або отримання такої фаворитизм або прийняття обіцянки/пропозиції, така вигода для себе чи інших осіб, або обіцянку/пропозицію або надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її прохання до інших фізичних чи юридичних осіб з метою спонукання цієї особи до незаконного використання своїх службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей» [62].

Як слушно зазначив В. М. Трепак, «ефективна боротьба з корупцією в Україні не може відбуватися без урахування курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію, закріпленого в Конституції України, та без розуміння участі України у двох глобальних світових системах: у правовій міжнародній». антикорупційної системи та незаконної антикорупційної системи поширення (як джерела корупції для західного партнера та як об'єкт впливу (взаємного впливу) з боку інших, не менш корумпованих країн)» [90, с. 184].

Україна сьогодні, в умовах війни з Росією, героїчно посилює боротьбу з її руйнівним впливом та впливом своїх східних сусідів – колишніх сателітів СРСР на всіх внутрішньо- та зовнішньополітичних напрямках. Така боротьба актуалізує питання нового цивілізаційного вибору за такими критеріями, як: ставлення держави до прав і свобод людини; наявність ефективного громадянського суспільства; наявність ефективних засобів стримувань і противаг на найвищому політичному рівні тощо. Але «одним із головних критеріїв належності держави і суспільства до європейської цивілізації є внутрішньо-національний статус корупції» [93, с. 92]. Науковці окремо зазначають, що «всі існуючі державно-правові моделі боротьби з (обмеження) корупції можна класифікувати залежно від теоретичних уявлень про державну владу на: візантійську (автаркічну), засновану на ідеалізації державної влади, яка несе в собі високий соціальний вплив, яка зміцнює навколо себе суспільство і не піддається зловживанням у цьому питанні. До них належать: 1) «ідеалістична» - корумпованість посадових осіб, яким протистоїть державна влада у вигляді державного апарату; 2) системність – державний апарат схильний до корупції, що потребує посилення контролю з боку державних органів шляхом створення спеціалізованих структур державного органу; Західна (громадянська, демократична), заснована на уявленнях про державну владу як про схильну до зловживань, що потребує її обмеження та контролю, що можливо здійснити шляхом запровадження системи стримувань і противаг між гілками влади, а також протидії державі з боку громадянського суспільства» [47, с. 65].

Ці тези також підтверджуються вивченням багатьох міжнародно-правових актів ООН, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Світової організації торгівлі, Європейського Союзу, Інтерполу та інших міжнародних організацій, в яких зазначено, що «корупція є явищем, яке сьогодні виходить за рамки національних кордонів і впливає на всі суспільства та економічні системи» [26, с. 340].

Досліджуючи поняття (сутність) корупції як об'єкта протидії, В. М.

Трепак зазначає, що «сам термін «корупція» вперше з'явився в міжнародних документах у 50-х роках минулого століття, а в тексті його значення не було розкрито. Лише наприкінці 1970-х, 20 століття була першою спробою виробити міжнародно-правове визначення корупції. Проте, навіть беручи до уваги всі подальші розробки та прогресивні кроки в цьому напрямку, навряд чи можна говорити про формулювання єдиного бачення корупції [91, с. 134].

Резолюція VIII Конгресу ООН із запобігання злочинності «Практичні заходи боротьби з корупцією» (Гавана, 1990 р.) визначає корупцію як «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінально-правового характеру, що виявляється в незаконному використанні службового становища, будучи суб'єктом корупційної «діяльності». Згідно з довідковим документом ООН про міжнародну боротьбу з корупцією, «корупція – це зловживання державною владою в особистих інтересах» [21, с. 15].

Відповідно до Кодексу етики правоохоронних органів термін корупція визначається як «вчинення будь-якої дії чи бездіяльності посадовою особою у сфері своїх повноважень за винагороду в будь-якій формі в інтересах особи, яка забезпечує таку дію винагорода, як за порушення трудових інструкцій, навіть не порушуючи їх» [30].

У Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією, яка була ратифікована Законом України від 16 березня 2005 року, «корупція визначається як пряме або непряме вимагання, пропозиція, надання або отримання хабара або будь-якої іншої незаконної вигоди чи можливості отримати, яка порушує належне виконання будь-яких обов'язків особою, яка одержує хабар, неправомірну вигоду або можливість отримання такої вигоди, або поведінку такої особи» [76, 96].

Кримінальна конвенція Ради Європи проти корупції та Конвенція ООН проти корупції розрізняють корупцію в державних органах і приватному секторі. Крім того, у зазначеному акті ООН та Конвенції цієї міжнародної організації проти транснаціональної організованої злочинності розрізняють внутрішню та зовнішню корупцію [83, с. 214].

Як зазначає А. Новак, «у сучасній науці антикорупційна політика найчастіше розглядається з точки зору формування механізмів запобігання корупції, аналізу впливу корупції на систему державної служби та стратегічного управління в системі протидії корупції. Слабкість такого підходу до визначення сутності та основних засад антикорупційної політики полягає в тому, що він ігнорує тенденції розвитку державотворчих процесів, причинно-наслідковий комплекс поширення корупційних відносин у суспільстві, а також природу корупції, як от негативне соціально-економічне та політичне явище. Чинне українське законодавство не містить визначення поняття «антикорупційна політика»» [47, с. 62].

Навіть серед науковців немає єдиного підходу до визначення сутності терміну «антикорупційна політика». Проаналізувавши існуючі думки та концепції, можна констатувати, що теорія виробила кілька основних підходів до його визначення. Антикорупційною політикою вважається:

– «комплекс заходів – правових, економічних, виховних, виховних, організаційних та інших, постійно застосовуваних державою і суспільством, з метою усунення або мінімізації причин корупції в різних сферах суспільного життя» [38, с. 29]. Таке визначення антикорупційної політики є «достатньо формалізованим і здебільшого орієнтоване на вирішення тактичних завдань, що виникають у боротьбі з корупцією, особливо щодо здійснення поточних контрольних-наглядових заходів та криміналізації окремих корупційних діянь. Водночас ця концепція ігнорує складність корупції як соціального явища, яке може проявлятися не лише шляхом безпосереднього вчинення корупційних злочинів» [28];

– «у ході діяльності – це послідовно здійснювана, системна, цілеспрямована діяльність держави в тісній взаємодії з інститутами громадянського суспільства, яка полягає у розробленні, вдосконаленні та реалізації стратегічних засад і тактичних заходів, спрямованих на усунення або блокування причин та умов корупції, удосконалення правової відповідальності за корупційні правопорушення та формування антикорупційної культури» [38,

с. 29];

- «вектор розвитку системи державного управління – інтегративна взаємодія визначених законодавством суб'єктів щодо запобігання корупції, спрямована на створення та реалізацію інституційних, структурно-функціональних та ресурсних засад, організаційних заходів щодо запобігання проявам корупції в системі державного управління» [20, с. 65]. Підсумовуючи, можна констатувати, що це визначення акцентує увагу на адміністративно-управлінському аспекті антикорупційної політики.

Найбільш ґрунтовне визначення антикорупційної політики дає В. Дем'янчук, який пропонує розглядати її у двох значеннях: – вузькому (адміністративно-правовому) – «вид державної політики та управління, що реалізується через цілеспрямовану, вольову діяльність, що полягає у здійсненні управлінських дій, спрямованих на виконання законів, створення нормативних актів, їх виконання та здійснення організаційних заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією як негативне суспільне явище, широка скоординована діяльність усіх державних органів, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, громадян, спрямована на протидію будь-якій корупції в суспільстві» [18, с. 90].

Огляд міжнародного та зарубіжного досвіду антикорупційної діяльності дозволяє зробити висновок, що на рівні міжнародної системи антикорупційна політика розуміється переважно в широкому значенні. Так, у преамбулі Конвенції ООН проти корупції висловлюється переконання, що «для ефективного запобігання та боротьби з корупцією необхідний комплексний і комплексний підхід. Ця позиція конкретизована в статті 5, в якій основними характеристиками такої політики є визначається як: відповідність основним принципам правового порядку держави, в якій вона здійснюється, підтримка участі громадськості у формуванні та реалізації антикорупційної політики, відображення принципів законності та правопорядку, належного управління державними справами та власність, чесність, непідкупність, прозорість, відповідальність, запровадження та застосування ефективних видів практик,

спрямованих на запобігання корупції, адекватність правових інструментів та адміністративних заходів» [33].

Більш комплексне тлумачення антикорупційної політики дає Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, яка у ст. 9 вимагає, окрім «криміналізації корупційних злочинів, прийняття державами законодавчих, адміністративних чи інших ефективних заходів для сприяння добросовісності, а також запобігання та виявлення корупції серед державних службовців» [34]. Зазначене свідчить про усвідомлення суб'єктами міжнародного правопорядку необхідності побудови антикорупційної політики, яка базувалася б не лише на репресивній діяльності, а й передбачала заходи щодо запобігання та відновлення порушених прав і законних інтересів постраждалих осіб.

В Україні антикорупційну політику здебільшого розглядають у вузькому значенні. Проаналізувавши чинну законодавчу базу, можна зробити висновок, що законодавець акцентує увагу на окремих її аспектах (визнання доходів, подальший розвиток змістовної конструкції злочинів, пов'язаних з одержанням державними службовцями несанкціонованої вигоди, процесуальні питання та особливості розслідування таких злочинів, збільшення кількості законодавчих заборон та обмежень правового статусу службовців державного управління). У цьому контексті І. Парубчак зазначає, що «головною метою внутрішньої політики держави є не боротьба з корупцією, а боротьба з нею: ми уявляємо корупцію у вигляді окремих правопорушень морально нестійких дрібних чиновників і боротьбу з корупцією це довірено самим корупціонерам, водночас прийняті антикорупційні стандарти надають керівництву та владному ланцюгу все більше можливостей для свавілля» [52]. Системна та повсюдна присутність у суспільстві корупції, яку дослідники характеризують як корупцію кризового типу, також зумовлює необхідність розширеного трактування антикорупційної політики та вжиття широкого комплексу заходів щодо протидії цьому негативному явищу.

На міжнародному рівні принципи боротьби з корупцією закріплені в

Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи, яка була прийнята на 101-му засіданні Комітету Міністрів Ради Європи 6 листопада 1997 року. Вони включають: «ефективне запобігання корупції та досягнення громадської підтримки етичної поведінки; скоординоване визнання незаконності національної та міжнародної корупції; гарантування свободи посадових осіб, відповідальних за боротьбу з корупцією, від незаконних впливів та їх самостійності у виконанні відповідних функцій, таких як захист осіб, які допомагають владі в боротьбі з корупцією, усунення корумпованих чиновників і конфіскація їхніх активів, запобігання використанню службовими особами свого службового становища для приховування корупційних дій, обмеження імунітету до розслідувань, судових переслідувань або переслідувань за корупційні дії, масштаби яких не повинні бути більшими, ніж це необхідно в демократичному суспільстві; підтримка спеціалізації осіб або органів, відповідальних за боротьбу з корупцією, їхня спеціальна підготовка та забезпечення необхідними ресурсами; ефективна координація в антикорупційній частині податкового законодавства та діяльності органів, відповідальних за його застосування; врахування необхідності боротьби з корупцією у функціонуванні органів державного управління та процесах прийняття ними управлінських рішень; врахування антикорупційних вимог у нормах і правилах щодо прав та обов'язків адміністративних посадових осіб; надання детальної інформації про очікувану поведінку таких осіб, зокрема за допомогою спеціальних кодексів поведінки; застосування процедур контролю за діяльністю адміністративних органів та організацій державного сектору; утвердження провідної ролі аудиторських процедур у запобіганні та виявленні корупції поза органами управління; врахування наслідків корупційної поведінки посадових осіб публічної адміністрації в системі публічної відповідальності; прозорість процедур державних закупівель, що сприяє чесній економічній конкуренції та перешкоджає корупції; законодавче прийняття кодексів поведінки та впровадження правил фінансування політичних партій і виборчих кампаній, які запобігають корупції; свобода засобів масової

інформації отримувати та поширювати інформацію про проблеми корупції лише з обмеженнями та застереженнями, необхідними для демократичного суспільства; врахування необхідності цивільно-правової боротьби з корупцією, зокрема шляхом надання ефективних засобів особам, права та інтереси яких порушено внаслідок корупції; підтримка наукових досліджень у сфері протидії корупції; врахування зв'язку між корупцією та організованою злочинністю та відмиванням грошей; розвиток міжнародного співробітництва в усіх аспектах боротьби з корупцією» [60].

Вітчизняне законодавство характеризується певною «дискретністю щодо включення принципів у тексти законодавчих актів у сфері боротьби з корупцією» [49, с. 5]. Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 р. 356/95-ВР не визначає засад, у преамбулі закону зазначено, що «цей закон визначає правові та організаційні засади запобігання корупції, викриття та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, усунення наслідки корупції Боротьба з корупцією здійснюється на основі чіткого законодавства, її здійснює діяльність державних органів, служб та осіб, уповноважених на виконання функцій держави, гарантування прав та інтересів фізичних і юридичних осіб» [56].

Закон України «Про засади запобігання і боротьби з корупцією» від 11.06.2009 р. 1506-VI також не визначає принципів застосування закону, формування національної антикорупційної політики та діяльності державних органів, що реалізують закон. У преамбулі закону зазначено, що «цей закон визначає основні засади запобігання та боротьби з корупцією у публічно-правовій та приватній сферах суспільних відносин, відшкодування збитків, завданих корупційними злочинами, поновлення порушених прав, свобод чи природних інтересів». осіб, права чи інтереси юридичних осіб, інтереси держави» [64].

Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 04.07.2011 р. 3206-VI зазначено, що «засадами запобігання та боротьби з корупцією є: верховенство права; законність; комплексність реалізації

правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів, пріоритетність профілактичних заходів, необхідність відповідальності за вчинення корупційних злочинів, відкритість та прозорість діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, участь громадськості у заходах щодо запобігання та боротьби з корупцією, захисту держави осіб, які сприяють у вжитті таких заходів, забезпечення поновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, збитків, завданих корупційними злочинними діями» [63].

Нарешті, чинний Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. 1700-VII [62] не визначає засад національної антикорупційної політики та запобігання корупції в цілому. У преамбулі закону зазначено, що «цей закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила усунення наслідків корупційних діянь» [62].

Майже збігаються думки науковців щодо принципів боротьби з корупцією та антикорупційної політики держави М. І. Мельник вважає, що «боротьба з корупцією базується на таких основних принципах: верховенство права; законність; систематичність; складність; адекватність; практична спрямованість і радикальність заходів; відповідність; наукова обґрунтованість; економічна доцільність; взаємодія владних структур з установами, суспільством і населенням; оптимальність та ефективність» [43, с. 227].

За словами В. Д. Гвоздецького, «діяльність із запобігання та боротьби з корупцією ґрунтується на принципах: верховенства права; законності; комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; пріоритетах профілактичних заходів; необхідності, відповідальності за вчинення корупційних злочинів, відкритості і прозорості діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, участі громадськості в заходах щодо запобігання та протидії корупції, державному захисті осіб, які надають допомогу в здійсненні таких заходів,

забезпеченні відшкодування порушених прав та законних інтересів, відшкодуванні шкоди, шкоди, завданої корупційним злочином» [16, с. 383-384].

Є. В. Расюк звертає увагу на те, що «реалізація державної антикорупційної політики має базуватися на певних принципах, до яких належать: демократизм; верховенство права; законність; систематичність; складність; достовірність, об'єктивність, конкретність, точність; практична спрямованість і радикальність заходів, наукова обґрунтованість, економічна доцільність, ефективність, дієвість, плановість, ефективність, взаємодія владних структур з інститутами суспільства та населенням» [20, с. 22].

Корупція залишається однією з найзагрозливіших проблем економічного, політичного, правового та соціального розвитку держав. В умовах глобалізації поширення корупції прискорюється, оскільки явища економічної кризи значно виходять за межі національних держав і набувають міжнародного значення, що сприяє утвердженню погляду на корупцію як на транснаціональну проблему. Для України зазначена проблема є особливо гострою: прояви корупції в державі торкнулися практично всіх сфер суспільного життя, набули ознак системності та перетворилися на загрозу національній безпеці, що зумовлює надзвичайну важливість формування та реалізації ефективної та обґрунтованої антикорупційної політики.

Отже, аналіз сучасних наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених дозволяє стверджувати, що теоретично існує декілька підходів до визначення поняття «корупція». Найбільш поширеним і ґрунтовним є підхід, згідно з яким корупція розглядається як складне соціально-політичне та економічне явище, що складається з комплексу протиправних дій різної спрямованості та цілей (хабарництво, лобізм, корупційний фаворитизм, корупційний протекціонізм тощо). Водночас слушно вказується на двобічність корупції: корупційне діяння виступає як своєрідна «угода», взаємовигідна для посадовця та іншої особи, яка вступає з ним у відповідні відносини. Саме таке розуміння корупції має бути покладено в основу антикорупційної політики, оскільки дозволяє охопити більшу кількість корупційних проявів у державі і, як

наслідок, більш ефективну діяльність щодо їх ліквідації. Антикорупційна політика держави розглядається як комплекс різноспрямованих заходів, процедура, вектор розвитку системи державного управління. Така різноманітність підходів до розуміння сутності антикорупційної політики ускладнює її формування та практичну реалізацію, зумовлює її функціональну та організаційну слабкість.

1.2. Сучасний стан законодавчого та нормативно-правового регулювання запобігання корупції в Україні

Особливу роль у процесі запобігання корупції відіграє належна законодавча система, яка може сприяти успішній антикорупційній діяльності. Адже захиститися від корупційної діяльності в рамках правової демократичної держави можна лише спираючись на правову основу. Це стосується як правового поля, волевиявлення політичного змісту, так і інших заходів, що застосовуються в антикорупційній діяльності. Перевищення законних рамок діяльності органів, що здійснюють антикорупційну діяльність, є зловживанням повноваженнями.

Антикорупційне законодавство у вужчому розумінні представлено законами та іншими нормативно-правовими актами, які сприяють створенню спеціальних законодавчих положень щодо запобігання та боротьби з корупцією, визначають ознаки корупційної діяльності та осіб, відповідальних за її здійснення, регулюють діяльність державних органів або їх спеціальних структур, сфера діяльності яких пов'язана із запобіганням і припиненням корупції, координацією цих процесів або контролем і наглядом за нею.

Антикорупційне законодавство включає: «1) діяльність, яка полягає в обмеженні, нейтралізації або усуненні факторів корупції, запобіганні конфлікту інтересів (особистих і службових), нормативному встановленні рамок правової та етичної поведінки суб'єктів корупції, корупційних злочинів, таких як

невигідним та ризикованим, сприяючи чесному та сумлінному виконанню такою особою своїх службових обов'язків, 2) чітке визначення ознак корупційних злочинів, забезпечення належних заходів відповідальності та їх вчинення, належне регулювання діяльності державних органів та їх спеціальних підрозділів, які безпосередньо боротися з корупцією» [53, с. 172].

Одним із основних джерел реалізації антикорупційної політики є нормативно-правове забезпечення, змістом якого є сукупність нормативно-правових актів та механізмів (стратегій) їх застосування. З теоретичної точки зору немає розбіжностей у тому, що «центральною елементом правового регулювання є правові (правові) засоби, сукупність яких і називається механізмом правового регулювання» [31, с. 220]. Право охоплює суспільні відносини в певній сфері з метою визначення загальних правил поведінки суб'єктів цих відносин. Такий підхід забезпечує рівність усіх індивідів за рівних умов.

Центральним елементом, що характеризує правове регулювання, є законодавчі (правові, правові) норми, що містять правові акти з різною юридичною силою. Аналіз законодавчої та нормативно-правової бази запобігання корупції слід розпочати з характеристики міжнародних актів, основними з яких є:

1. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS-191) ратифіковано Законом України № 253-V від 18.10.2006. Згідно з документом, «у разі виявлення фактів корупції на національному рівні вживатимуться такі заходи: підкуп національних арбітрів; отримання хабара національними арбітрами; підкуп іноземних арбітрів; підкуп національних суддів; підкуп іноземних присяжних» [75].

2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією №. 2476-IV від 1 січня 2006 р. Згідно з документом, «кожна Договірна Сторона забезпечує у своєму національному законодавстві ефективні засоби правового захисту осіб, які постраждали внаслідок корупційних дій, з метою надання таким особам можливість захисту своїх прав та інтересів, у тому числі можливість отримати

відшкодування завданої шкоди» [96].

3. Конвенція ООН проти корупції № 251-V від 01.01.2010. Метою цієї конвенції є «сприяти прийняттю та зміцненню заходів, спрямованих на більш ефективно та дієве запобігання корупції та боротьбу з нею; заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва та технічної допомоги у запобіганні та боротьбі з корупцією, особливо при поверненні майна, заохочуючи чесність, відповідальність і належне управління громадськими справами і державним майном» [33].

4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією № 252-V від 01.03.2010 р. Згідно з документом, «у разі виявлення проявів корупції на національному рівні вживатимуться такі заходи: підкуп державних посадових осіб; отримання хабара національними державними службовцями; підкуп членів національних представницьких органів; іноземних посадових осіб, підкуп членів іноземних представницьких органів, підкуп у приватному секторі, одержання хабара в приватному секторі, підкуп посадових осіб міжнародних організацій, підкуп членів міжнародних парламентських асамблей, підкуп суддів і посадових осіб міжнародних судів, зловживання впливом» [38].

Аналіз чинної законодавчої системи Української держави підтверджує, що нормативною основою боротьби з корупцією є низка нормативно-правових актів, які так чи інакше стосуються вирішення питань боротьби з корупцією. Е. Харіна вважає, що «сьогодні в Україні діє понад 100 нормативних актів, спрямованих на вирішення проблеми запобігання та боротьби з корупцією. Наявність такої кількості актів зовсім не свідчить про досконалість і ефективність існуючої системи. Ці акти приймаються в різний час різними уповноваженими органами з різними цілями, і в них часто спостерігається відсутність єдиної концепції боротьби з корупцією» [94, с. 181].

В Україні процес формування значного оновленого інституційного механізму антикорупційної реформи розпочався 14 жовтня 2014 року з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» [62]. Цей законодавчий

акт заклав основи нової національної системи антикорупційних органів. Проте система запрацювала навесні 2015 року, коли Кабінет Міністрів України створив Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) (постанова від 18 березня 2015 року № 118) [80], а Президент України призначив А. Ситника на посаду директора Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) (Указ від 16.04.2015 р. № 218/2015) [73].

На сьогодні основними нормативно-правовими актами, що містять конкретні антикорупційні положення, є: Закон України «Про запобігання корупції» [62], Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [69], Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління майном, одержаним від корупційних та інших злочинів» [68], Законом України «Про Державне бюро розслідувань» [61].

З точки зору сутності та змісту державної антикорупційної політики, функціонального призначення та обсягу повноважень, визначених законодавством, суб'єкти боротьби з корупцією можна поділити на певні групи, які:

1) «визначають, формують та забезпечують реалізацію антикорупційної політики держави (Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України, які відповідно до конституційних і законодавчих повноважень визначають так звані принципи внутрішньої та зовнішньої політики держави, важливою складовою якої є державна антикорупційна політика, Національне агентство з питань запобігання корупції, що забезпечує формування державної антикорупційної політики та при водночас здійснює відповідно до статті 4 Закону України «Про запобігання корупції»);

2) здійснюють заходи щодо нормативно-правового регулювання правовідносин у сфері боротьби з корупцією (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства та відомства);

3) є спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері боротьби з корупцією (НАБУ, Національне агентство з питань запобігання корупції,

прокуратура, Національна поліція);

4) здійснюють судовий розгляд справ про корупційні правопорушення (суди);

5) забезпечують контроль та нагляд за діяльністю суб'єктів безпосередньої діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією (Верховна Рада України та її Комітет з питань запобігання і боротьби з корупцією, судді, Кабінет Міністрів України, НКРЕКП, Міністерство юстиції України, Національна рада з питань антикорупційної політики (НРПАП), Прокуратура України);

6) здійснюють фінансове, матеріально-технічне, інформаційне та науково-аналітичне забезпечення боротьби з корупцією» [5, с. 144-147].

Відповідні положення антикорупційного характеру, в яких йдеться про певні вимоги та обмеження, пов'язані зі статусом особи (положення щодо несумісності), уповноваженої на виконання функцій держави, містяться в Законах України «Про статус народного депутата України» [78], «Про Вищу раду правосуддя» [58], «Про Національний банк України» [70], «Про Конституційний Суд України» [66], «Про судоустрій і статус суддів» [79], «Про прокуратуру» [74], «Про Національну поліцію» [71], «Про місцеві державні адміністрації» [67], «Про службу в органах місцевого самоврядування» [77], тощо. «Окремі превентивні антикорупційні заходи передбачені Законом України «Про державну службу», який окреслює ряд певних обмежень, пов'язаних з державною службою, етичними перешкодами на державній службі, неприпустимістю використання власних службових повноважень, порушенням конституційних норм і законів України [53, с. 172].

На сьогодні основним законодавчим актом, який містить спеціальні антикорупційні положення превентивного характеру, є Закон України «Про запобігання корупції» [62]. Цей Закон «визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила усунення наслідків корупційних діянь» [62]. Антикорупційна сутність закону полягає в

тому, що він «визначає основні принципи запобігання та протидії корупції у публічній та приватній сферах суспільних відносин. Його профілактичний характер визначається двома основними моментами: 1) він визначає певні обмеження для суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, які запобігають виникненню корупційних правовідносин; 2) встановлює кримінальну, адміністративну, цивільну та дисциплінарну відповідальність за порушення обмежень, спрямованих на запобігання та боротьбу з корупцією» [9, с. 65].

«Порівняно з попереднім Законом України «Про засади запобігання і боротьби з корупцією» від 04.07.2011 р. Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII передбачає правове регулювання т. зв системи превентивної боротьби з корупцією, що включає створення та функціонування нових спеціалізованих органів із запобігання та боротьби з корупцією, правила формування та реалізації антикорупційної політики, антикорупційні обмеження, запобігання та вирішення конфлікту інтересів, спеціальні інструменти боротьби з корупцією, захист викривачів, відповідальність за корупцію та злочини, пов'язані з корупцією, усунення наслідків корупційних діянь, міжнародне співробітництво» [62].

Друга група антикорупційного законодавства встановлює кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову відповідальність залежно від характеру вчиненого злочину (корупції).

Третю групу антикорупційного законодавства представляють законодавчі та нормативно-правові акти, що регулюють діяльність державних органів або їх спеціальних складових, сфера дії яких пов'язана із запобіганням та боротьбою з корупцією. «Законами, що містять норми, що регулюють зазначені питання щодо діяльності правоохоронних органів у сфері протидії корупції, є закони України «Про запобігання корупції», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про СБУ»» [53, с. 174].

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України за поданням Ради національної безпеки і оборони України відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України [36] Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [72] введено в дію план запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні [57]. У таких умовах боротьба зі злочинністю та корупцією залишається одним із стратегічних пріоритетів країни. Криміногенна дійсність сьогодення вимагає дієвого механізму реагування з боку держави, передусім забезпечення скоординованих, ефективних, спільних дій законодавчих та правоохоронних органів.

«Ефективна боротьба з корупцією в Україні, окрім наявності відповідної політичної волі, вимагає й належного законодавчого забезпечення (комплекс правових норм, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупції), створення ефективної системи державних органів, забезпечення належної координації формування та реалізації антикорупційної політики, заходів із запобігання корупції, а також її подолання. Побудова такої інституційної системи має відповідати міжнародним стандартам (особливо конвенціям ООН та Ради Європи проти корупції, а також рекомендаціям GRECO та Стамбульському плану дій антикорупційної мережі під назвою ОЕСР) (Організація економічного співробітництва та розвитку) та перевіреної світової практики, а також враховувати особливості української правової системи» [100, с. 87].

«В умовах війни є нагальна потреба посилити боротьбу з корупцією шляхом внесення змін і доповнень до чинного законодавства, тим паче, що після перемоги Україна отримає від наших партнерів мільярди доларів коштів на відродження економіки та інфраструктури. А коли слово «фінансування» стосується найгіршої частини державного апарату, з'являється нездоровий блиск в очах і нові офшорні рахунки. Антикорупційна система України не надто ефективна навіть у мирний час, а під час війни вітчизняні правоохоронні органи не мають розв'язаних рук для боротьби з корупціонерами, оскільки займаються здебільшого розслідуванням військових злочинів [55].

Так, проєкт закону про внесення змін до Кримінального кодексу (КК) України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння в умовах воєнного стану пропонує «прирівняти набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, до державної зради, майно, вартість якого становить понад шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян понад законні доходи громадян на період дії воєнного стану та протягом одного року після його припинення або скасування» [81].

Для цього законопроектом пропонується доповнити ст. 111 Кримінального кодексу України, яка стосується державної зради, нова норма, згідно з якою корупціонер може бути позбавлений волі на строк до 15 років або засуджений до довічного позбавлення волі з припиненням провадження у справі та з позбавленням права обіймати певні посади або виконувати певну діяльність.

Заслуговує на увагу Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» від 08.07.2022 р. 2381-ІХ [59], яким скасовується «для осіб, на яких покладено виконання функцій державної адміністрації або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб обмеження щодо відповідності подарунків загально визнаним уявленням про гостинність та обмеження щодо вартості подарунків, встановлених» у пункті 32 абз. 1700- VII (зі змінами) Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014. Під час воєнного стану такі особи можуть приймати подарунки без обмеження їх вартості, якщо вони використовують кошти на потреби Збройних Сил чи гуманітарної допомоги для них, чи подарунків постраждалим від агресії РФ проти України. Відомості про такі подарунки не будуть записані, звіти про значні зміни власності не буде доставлено. Законом також було скасовано обмеження проти корупції від синергії з іншими видами діяльності для держави працівників (крім офіцерів категорії «А»), посад осіб місцевого самоврядування (крім посадових осіб осіб, які мають першу-третю

категорії), які знаходяться в неоплачуваній відпустці. Такі особи укладуть договори про трудову діяльність або договори цивільно-правових закупівель послуги, або операції з підприємницької діяльності з юридичними особами відповідно до приватного права, або фізичні особи - підприємці, який не реалізували повноваження контролю, нагляду або підготовки або прийняття актуальних рішень від їх діяльності в минулому році. Такі особи повинні зупинитися займатися наступною оплачуваною (без навчання, науковою і творчою діяльністю, медична практика, інструкторська та суддівська практика зі спорту) або підприємницька діяльність протягом 15 робочих днів з дня їх припинення час простою або закінчити залишити» [59].

У зв'язку з військовою агресією проти України та введенням в Україні воєнного стану діяльність РНБО максимально зосереджена на реалізації тих повноважень, які сприяють перемозі нашої держави у війні. З метою системного запобігання корупції на всіх рівнях влади Законом України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) [59] запроваджено функціонування інституту уповноважених органів (уповноважених осіб) із запобігання та виявлення корупції. «Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) є першочерговою ланкою антикорупційної інфраструктури, яка покликана допомагати керівникам та іншим працівникам державних органів навіть під час воєнного стану в Україні не допускати порушень вимог законодавства» [102].

На період дії правового режиму воєнного стану уповноважені підрозділи (уповноважені особи), які не беруть участі у здійсненні заходів з оборони держави, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, можуть брати участь у здійсненні заходів щодо охорони здоров'я населення. продовжувати організовувати та здійснювати встановлені законодавством заходи щодо запобігання та виявлення корупції з урахуванням режиму організації праці в установі (особливо дистанційна робота, простої) та елементів, встановлених Законом України «Про правовий режим» воєнного стану» [72].

Також Законом України «Про основи державної антикорупційної

політики на 2021-2025 роки» від 20.06.2022 р. 2322-IX схвалено Стратегію боротьби з корупцією на 2021-2025 роки, метою якої є «досягнення значного прогресу у запобіганні корупції та боротьбі з нею, а також у забезпеченні узгодженості та систематичної боротьби з корупцією, корупційною діяльністю всіх державних органів та органів місцевого самоврядування У цій Стратегії боротьби з корупцією корупція розглядається як ключова перешкода для стабільного економічного зростання. побудова ефективних та інклюзивних демократичних інститутів» [6].

Отже, Крім Конституції України, нормативною основою антикорупційної політики в Україні на сьогодні також є закони України «Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про ратифікацію Конвенції зн. Організація Об'єднаних Націй проти корупції», «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про запобігання корупції», «Про очищення влади», «Про державну службу», Указ Президента України «Про Національну раду щодо антикорупційної політики», а також положення Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інші нормативно-правових акти.

Нормативно-правова база щодо запобігання та протидії корупції в Україні достатньо розвинена. Нормативно-правові акти містять чітко прописані стандарти щодо здійснення антикорупційної діяльності. Окрім основного закону, на основі якого формується антикорупційна політика держави (Закон України «Про запобігання корупції»), існують також нормативно-правові акти, які регулюють діяльність та функціонування спеціально створених державних установ, спрямовані на боротьбу з численними проявами корупції. Подальша діяльність у сфері реформування антикорупційного законодавства має бути спрямована на налагодження практичного міжнародного співробітництва, що сприятиме гармонізації внутрішнього правопорядку з положеннями відповідних правових норм міжнародного співтовариства. Ефективна боротьба з корупцією в Україні в умовах воєнного стану триває, окрім наявності відповідної політичної волі, така діяльність потребує й належного

законодавчого забезпечення (комплексу нормативно-правових актів, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупційних порушень), створення ефективної системи державних органів, забезпечення належної координації формування та реалізації антикорупційної політики, заходів із запобігання корупції, а також її подолання в умовах воєнного стану.

1.3. Світовий досвід реалізації антикорупційної політики

Зарубіжний досвід ефективної антикорупційної політики є унікальним і потребує ґрунтовного вивчення для запозичення антикорупційних стратегій, які довели свою високу ефективність в українських реаліях. Перш за все, варто розглянути досвід держав, які успішно реалізували антикорупційні стратегії та програми на державному та громадському рівнях.

Така країна, як Сінгапур, вважається однією з найефективніших у боротьбі з корупцією, може похвалитися позитивним та ефективним досвідом подолання корупції. Ця держава «першою серед сучасних індустріальних держав почала активну боротьбу з корупцією, зміцнюючи морально-етичні основи влади та професіоналізм апарату управління державного типу. Антикорупційна стратегія Сінгапуру зосереджена на наступних трьох основних завданнях» [41, с. 117]: «позбавлення державного апарату від хабарництва; спрощення процедур бюрократії та посилення правового регулювання повноважень чиновників; контроль за дотриманням стандартів етичного характеру діяльності працівників» [101, с. 363-364].

«У Сінгапурі було передбачено комплекс антикорупційних заходів, між якими можна виділити дві фази. Перша стосується змін у законодавстві – ухвалення закону про запобігання корупції з чітким переліком корупційних діянь та встановлення відповідальності за їх вчинення, а також створення спеціального антикорупційного органу – Управління з розслідування

корупційних злочинів з розширеними повноваженнями. Так, кримінальне законодавство Сінгапуру передбачає, що у разі визнання винним в одержанні хабара, винний засуджується до позбавлення волі на строк до 5 років або штрафу в розмірі 100 тисяч доларів» [92, с. 235].

Позитивна динаміка у боротьбі з корупцією спостерігається в скандинавських країнах [87, с. 68]. «У Нідерландах антикорупційна політика передбачає низку процедурних та інституційних заходів, які разом дозволяють ефективно запобігати проявам корупції та діяти проти них. Це, насамперед: створення системи моніторингу можливих прогалин у виникненні корупційних дій у державних і громадських організаціях та жорсткий контроль за діяльністю осіб, які перебувають у цих «зонах ризику»; ефективна кадрова політика; система покарань за корупційні дії з подальшою забороною працювати в державних організаціях; система заходів мотивації (матеріальної та моральної) до прозорості та ефективної роботи; доступність матеріалів кримінальних справ про корупцію; освітня система для чиновників, що пояснює суспільну шкоду корупції та можливі наслідки участі в ній; система державної безпеки типу спеціальної поліції, яка має значні повноваження щодо виявлення наявності корупції; система активної співпраці із засобами масової інформації, які розголошують випадки корупції та часто проводять незалежні розслідування» [56, с. 289].

Вивчаючи національні особливості, які визначають антикорупційну політику в Нідерландах, ми помічаємо, що «культура відіграє важливу роль у боротьбі з корупцією, але не як атрибут особи, а як поняття соціального типу, як форма взаємодії людини в суспільстві. Посилання на культуру цілком правомірне, оскільки керівним принципом національної антикорупційної політики Нідерландів є «сприяння чесності»), яка безпосередньо пов'язана з соціальною культурою» [25, с. 359].

Стаття 178 Кримінального кодексу Королівства Нідерландів запроваджує «сувору відповідальність для осіб, які жертвують або лише обіцяють пожертву з метою вплинути на рішення судді у справі, у вигляді позбавлення волі на

певний строк. до 6 років. У разі одержання подарунка або обіцянки такого подарунка з метою засудження невинної особи у кримінальній справі положення в цій ситуації передбачають для хабарника покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 9 років» [92, с. 240].

Серед скандинавських країн варто відзначити досвід Фінляндії, яка за індексом сприйняття корупції є найменш корумпованою країною у світі. Відповідно до Кримінального кодексу Фінляндії, «за вчинення діянь, які можуть бути кваліфіковані як корупційні, передбачені санкції від штрафу до позбавлення волі на строк до 4 років залежно від ступеня суспільної небезпеки злочину» [23, с. 29]. Така логіка фінського законодавця демонструє нетерпимість до проявів корупції та чітку позицію щодо її засудження з боку влади та суспільства.

Відчутних результатів у боротьбі з корупцією досягнуто в Німеччині, де «організаційно-правовий механізм запобігання корупції забезпечує виконання таких завдань: - визначення переліку посад з підвищеним ризиком вчинення корупційних злочинів; - посилення внутрішнього контролю відділу завдяки аудиторам; - наявність особливого підходу при призначенні на посади осіб, здійснення владних повноважень може призвести до вчинення корупційних злочинів; - здійснювати підготовку та підвищення кваліфікації працівників для недопущення вчинення ними діянь, що є корупційними злочинами; - посилити офіційний нагляд з боку керівництва федерального органу; - запровадити кадрову ротацію на посадах з підвищеним ризиком у зв'язку з корупційними злочинами; - суворо дотримуватись встановленого порядку виділення та виконання державного замовлення; - чітко розподілити етапи, пов'язані з процедурами планування, розподілу та розрахунків при виконанні державних контрактів» [101, с. 362-363].

У Німеччині «за основу боротьби з корупцією було прийнято завдання знищення матеріальної, особливо фінансової бази злочинних груп. Така мета може бути досягнута двома шляхами: конфіскацією майна та створенням відповідної легітимної основи запобігання «відмиванню» «брудних» грошей.

Зокрема, варто виділити обов'язок банківських установ надавати правоохоронним органам інформацію про грошові операції за умови, що ця інформація буде використана виключно для розслідування» [22].

Вивчаючи позитивний досвід боротьби з корупцією, безумовно, варто звернути увагу на США, де існує «модель спеціалізованих антикорупційних інституцій, яка включає інституції, які виконують перш за все превентивні функції, а їхня діяльність спрямована на дослідження феномену т. зв корупції, підготовка відповідних нормативно-правових актів, контроль за дотриманням вимог щодо запобігання конфлікту інтересів, створення та впровадження етичних кодексів тощо. У США такою інституцією є Офіс урядової етики» [51, с. 55].

Варто зазначити, що «ефективна боротьба з корупцією можлива навіть без прийняття великої кількості нормативних актів та створення спеціальних антикорупційних структур» [87, с. 69]. Цю тезу підтверджує також досвід Японії, для якої «не характерна наявність єдиного кодифікованого антикорупційного закону (положення щодо запобігання та боротьби з корупцією містяться в різноманітних нормативно-правових актах, що регулюють питання державної служби). Основними пріоритетами цієї держави є: кадрова політика, запровадження заборони на лобіювання інтересів бізнесу чиновниками, впровадження відповідних правил етики поведінки політиків і чиновників, публічність і прозорість інформації про державних службовців, особливо про їхні фінансові активи, встановлення жорстких обмежень щодо фінансування виборчих кампаній» [19, с. 114]. «Важливим кроком в антикорупційній діяльності Японії вважається прийняття в 2001 році Закону про «розкриття інформації». Положення цього документа гарантують громадянам держави доступ до офіційної інформації, яка зберігається владою. Імовірність запиту на розкриття, адресованого Раді з контролю за розкриттям, передбачається, коли доступ до певного типу інформації обмежено. В Японії існує відкритий реєстр осіб, обвинувачених у корупції або причетних до організованої злочинності, що дозволяє громадськості стежити за

переслідуванням винних» [92, с. 241].

Також високо оцінені досягнення Південної Кореї в подоланні корупції. «Антикорупційна політика цієї держави базується на принципі відкритості інформації про прийняття державними службовцями різних рівнів управлінських рішень. Зокрема, в країні запроваджено антикорупційну програму «OPEN», яка довела свою ефективність. Необхідно позитивно оцінити погляд керівництва цієї держави на цілі антикорупційної політики, серед яких: оптимізація системи органів державного управління, забезпечення її прозорості та безкорупційності; раціональна децентралізація економіки та збалансований регіональний розвиток; широка участь і консолідація народу у здійсненні політичних реформ» [24, с. 144].

Серед пострадянських країн досить хорошу динаміку у боротьбі з корупцією демонструвала колись Грузія, яка однією з перших у Співдружності Незалежних Держав запровадила значні реформи у сфері державного управління. Як зазначив А. Поліщук, «особливостями антикорупційної стратегії Грузії можна вважати впровадження комплексних соціальних реформ, таких як: реорганізація поліції; звільнення корупціонерів у всіх сферах суспільних відносин; підвищення заробітної плати та продовження навчання; зменшення податків і платежів, пов'язаних з державною реєстрацією; приватизація великих державних об'єктів; підтримка іноземних інвестицій; реформа освіти, яка дала змогу виховувати молодих спеціалістів для поліції та судових органів» [54, с. 168]. Якщо підсумувати практику Грузії у сфері запобігання та боротьби з корупцією, то варто зазначити, що вона базувалась на системних реформах, як зауважує В. Чумак, «окремих реформ недостатньо для подолання проявів корупції. Запорука успіху – охоплення всіх без винятку сфер суспільного життя. Окремі реформи будуть безрезультатними і з часом будуть зведені нанівець непорушною системою корупції» [98, с. 152].

Українська влада має проголосити курс на подолання корупції та водночас здійснити комплекс соціально-економічних реформ, які разом із антикорупційною політикою гарантуватимуть усунення такого негативного

соціального явища, як корупція.

Варто звернути увагу на досвід Румунії у боротьбі з корупцією. Румунію можна охарактеризувати як країну з «найагресивнішою антикорупційною політикою в Європейському Союзі (далі – ЄС). Національний антикорупційний директорат Румунії (далі – NADR) був створений у 2002 році за італійським зразком. Вона має виявляти та розслідувати корупційні злочини. НАДР складається з прокурорів, міліціонерів, спеціалістів у регіонах, осіб, які гарантують технічне та оперативне забезпечення. Цей орган спеціалізується на фінансових махінаціях з коштами ЄС, зловживанні посадовими особами службовими обов'язками тощо» [7].

В іншій країні – Ізраїлі – антикорупційна політика реалізується завдяки системі «певного дублюючого моніторингу» на випадок підозр у корупції. Реалізується державними організаціями та спецпідрозділами міліції, підрозділами державного контролера, незалежного від міністерств та підрозділів державної адміністрації, громадськими організаціями, такими як «Департамент чистоти уряду». Зазначені організації розслідують можливі прояви корупції та у разі їх виявлення повідомляють слідчі органи. В Ізраїлі корупція на місцевому рівні майже відсутня, оскільки у разі викриття корупції державним службовцям надаються значні пільги соціального типу і вони нещадно караються. Корупційні злочини, які переслідуються в Ізраїлі, становлять не більше 5%, але репутація фігуранта корупційної справи вкрай небажана» [82, с. 120].

За словами В. Теремецького, «політична воля влади відіграє вирішальну роль у більшості зарубіжних країн, чий досвід із запобігання та боротьби з корупцією можна вважати позитивним, оскільки порожні декларації для схвалення європейськими партнерами без реального бажання подолати цей негативним соціальним явищем є звичайний популізм. За таких умов будь-яка, навіть найдосконаліша, антикорупційна політика приречена на деструктивний результат» [87, с. 71].

Отже, світовий досвід боротьби з корупцією показує, що універсальних методів боротьби з нею не існує. У цій сфері кожна країна обирає власний шлях державної антикорупційної політики на основі міжнародних стандартів. Державна антикорупційна політика в інших державах є високоефективною, оскільки ґрунтується на принципах, серед яких варто відзначити сильну політичну волю вищого керівництва у сфері боротьби з корупцією в державі. Як показує світовий досвід, жодні антикорупційні заходи не закінчуються позитивним результатом за відсутності політичної волі на всіх рівнях влади. До боротьби з корупцією залучені не лише спеціалізовані антикорупційні органи, а й громадянське суспільство. В інших країнах спеціальний громадський контроль організовується за системою органів державної влади. Інформація про антикорупційну діяльність у державі є прозорою, відкритою та доступною. Використання та реалізація антикорупційних заходів в Україні, які довели високу ефективність за кордоном, не може бути досягнута простим копіюванням окремих елементів державного чи муніципального управління. Корупція постійно адаптується до змін політичних, економічних та соціальних умов діяльності, тому антикорупційна діяльність має здійснюватися з урахуванням національних традицій, історичних, ментальних та культурних особливостей цивілізаційного розвитку українського суспільства.

Висновки до першого розділу

1. Аналіз сучасних наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених дозволяє стверджувати, що теоретично існує декілька підходів до визначення поняття «корупція». Найбільш поширеним і ґрунтовним є підхід, згідно з яким корупція розглядається як складне соціально-політичне та економічне явище, що складається з комплексу протиправних дій різної спрямованості та цілей (хабарництво, лобізм, корупційний фаворитизм, корупційний протекціонізм тощо). Водночас слушно вказується на двобічність корупції: корупційне діяння виступає як своєрідна «угода», взаємовигідна для

посадовця та іншої особи, яка вступає з ним у відповідні відносини. Саме таке розуміння корупції має бути покладено в основу антикорупційної політики, оскільки дозволяє охопити більшу кількість корупційних проявів у державі і, як наслідок, більш ефективну діяльність щодо їх ліквідації. Антикорупційна політика держави розглядається як комплекс різноспрямованих заходів, процедура, вектор розвитку системи державного управління. Така різноманітність підходів до розуміння сутності антикорупційної політики ускладнює її формування та практичну реалізацію, зумовлює її функціональну та організаційну слабкість.

2. Крім Конституції України, нормативною основою антикорупційної політики в Україні на сьогодні також є закони України «Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про ратифікацію Конвенції зн. Організація Об'єднаних Націй проти корупції», «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про запобігання корупції», «Про очищення влади», «Про державну службу», Указ Президента України «Про Національну раду щодо антикорупційної політики», а також положення Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інші нормативно-правових акти.

Нормативно-правова база щодо запобігання та протидії корупції в Україні достатньо розвинена. Нормативно-правові акти містять чітко прописані стандарти щодо здійснення антикорупційної діяльності. Окрім основного закону, на основі якого формується антикорупційна політика держави (Закон України «Про запобігання корупції»), існують також нормативно-правові акти, які регулюють діяльність та функціонування спеціально створених державних установ, спрямовані на боротьбу з численними проявами корупції. Подальша діяльність у сфері реформування антикорупційного законодавства має бути спрямована на налагодження практичного міжнародного співробітництва, що сприятиме гармонізації внутрішнього правопорядку з положеннями відповідних правових норм міжнародного співтовариства. Ефективна боротьба з корупцією в Україні в умовах воєнного стану триває, окрім наявності

відповідної політичної волі, така діяльність потребує й належного законодавчого забезпечення (комплексу нормативно-правових актів, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупційних порушень), створення ефективної системи державних органів, забезпечення належної координації формування та реалізації антикорупційної політики, заходів із запобігання корупції, а також її подолання в умовах воєнного стану.

3. Світовий досвід боротьби з корупцією показує, що універсальних методів боротьби з нею не існує. У цій сфері кожна країна обирає власний шлях державної антикорупційної політики на основі міжнародних стандартів. Державна антикорупційна політика в інших державах є високоефективною, оскільки ґрунтується на принципах, серед яких варто відзначити сильну політичну волю вищого керівництва у сфері боротьби з корупцією в державі. Як показує світовий досвід, жодні антикорупційні заходи не закінчуються позитивним результатом за відсутності політичної волі на всіх рівнях влади. До боротьби з корупцією залучені не лише спеціалізовані антикорупційні органи, а й громадянське суспільство. В інших країнах спеціальний громадський контроль організовується за системою органів державної влади. Інформація про антикорупційну діяльність у державі є прозорою, відкритою та доступною. Використання та реалізація антикорупційних заходів в Україні, які довели високу ефективність за кордоном, не може бути досягнута простим копіюванням окремих елементів державного чи муніципального управління. Корупція постійно адаптується до змін політичних, економічних та соціальних умов діяльності, тому антикорупційна діяльність має здійснюватися з урахуванням національних традицій, історичних, ментальних та культурних особливостей цивілізаційного розвитку українського суспільства.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Елементи механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики

Реалізація антикорупційної політики в державному секторі забезпечується через сукупність суспільних відносин, що виникають при запобіганні, поверненні та сприянні виявленню корупційних проявів і порушень антикорупційних вимог, заборон та обмежень під час виконання функцій державний або місцевий уряд. Забезпечення реалізації антикорупційної політики є, у свою чергу, виконанням державної програми реалізації антикорупційної стратегії.

«Незважаючи на відносну сталість якісних підходів до антикорупційної діяльності, способи вчинення корупційних діянь продовжують трансформуватися у нові форми із залученням відповідних корупційних схем, що потребують перегляду положень чинних антикорупційних нормативно-правових актів, ефект з яких розраховано за період, що вже минув. Відсутність оновленого спеціального нормативно-правового акта, положення якого регулювали б основи сучасної державної антикорупційної політики, може негативно вплинути на забезпечення узгодженості та системності антикорупційної діяльності всіх державних органів та органів місцевого самоврядування. Тому в даному контексті актуальним є проведення подальших наукових досліджень з теми формування та обґрунтування належного адміністративно-правового забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні. Зважаючи на зазначене, державна антикорупційна політика повинна відповідати реаліям сьогодення та мати адекватне формальне визначення. Забезпечення реалізації антикорупційної політики - це комплекс правових

заходів і засобів, спрямованих на створення необхідних умов і практичну реалізацію діяльності держави у сфері запобігання та боротьби з корупцією і має відповідати стану суспільних відносин та умовам інтеграції до Європейського Союзу» [84, с. 237].

Серед ознак забезпечення реалізації антикорупційної політики є: 1) змістовно сформована сукупність правових заходів і засобів, що мають відповідати стану суспільних відносин, умовам інтеграції до Європейського Союзу; 2) якісно – це система гарантій, спрямованих на створення ефективних умов та практичну реалізацію діяльності держави у сфері запобігання та боротьби з корупцією; 3) набуває юридично значущих наслідків лише за умови врегулювання його матеріально-правових складових правовими нормами (переважно нормами адміністративного права, що опосередковується специфікою запобігання корупції).

«Механізм – правова категорія, яка використовується для позначення внутрішньої будови, системи чого-небудь, сукупності станів і процесів, які складають певне явище» [11, с. 523]. «Поширеною є практика вживання терміна «механізм» для позначення способу регулювання суспільних відносин і заходів, що вживаються для цього» [89].

««Механізм» можна трактувати як сукупність розроблених державою заходів і засобів з метою активізації суб'єкта або як сукупність методів, форм, стимулів, засобів, технологій, що використовуються державою. Механізм забезпечення реалізації антикорупційної політики є високоорганізованою системою. Тому механізм забезпечення реалізації антикорупційної політики є якісно відокремленим явищем правопорядку, що є комплексом взаємопов'язаних елементів, що створюють належні правові та фактичні можливості для повної реалізації комплексу правових заходів і засобів, спрямованих на створення необхідних умов та практичну реалізацію напрямів діяльності держави у сфері запобігання корупції. Що стосується виду механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики, то це вид правового механізму управління. Загалом залежно від спрямованості можна виділити такі

види механізмів: організаційні, економічні, структурні, технічні, правові, державні, інформаційні» [95, с. 30].

Окремі елементи механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики тісно пов'язані, взаємозалежні та взаємопов'язані, доповнюють один одного. Тому суб'єкти, які здійснюють зазначену діяльність, повинні мати налагоджену систему взаємодії (йдеться про будь-які державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єктів, які здійснюють публічну владу у зв'язку з дотриманням принципів антикорупційної політики).

Визначення структурних елементів механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики має базуватися на: а) встановленні загального підходу до структури механізму конкретних соціально-правових явищ; б) окреслення специфіки антикорупційної політики, яка формує якісні характеристики структурних елементів механізму.

«Загальний підхід до структури механізму передбачає можливість виокремлення наступних елементів: системи управління, яка характеризується комплексним суб'єктом із взаємодією більш простих суб'єктів як поєднання демократії та управління, що виражається в характері та форма участі тих, хто працює в управлінських функціях; соціально-правові норми, за допомогою яких забезпечується безпосереднє застосування владного впливу; процес управління, який є циклом, де поступово змінюються етапи, діяльність системи управління для досягнення мети завершується оцінкою ефективності управлінського впливу» [88].

У праві виділяють два підходи до визначення формальних елементів механізму правового регулювання. «Перший - широкий, визначається низкою елементів, передусім правовими нормами, юридичними фактами, правовідносинами, тлумаченням правових норм, реалізацією правових норм, законністю; правовою культурою та правосвідомістю, правовою та протиправною поведінкою, юридичною відповідальністю. Другий – вузький, включає лише деякі із зазначених вище елементів, такі як правові норми,

індивідуальні акти, правовідносини, правову реалізацію та законність» [14, с. 212].

Отже, елементами механізму реалізації антикорупційної політики є: 1) способи формальної реалізації антикорупційної політики; 2) нормативно-правове регулювання забезпечення реалізації антикорупційної політики; 3) інституційне забезпечення реалізації антикорупційної політики; 4) заходи та методи забезпечення реалізації антикорупційної політики, інструменти забезпечення реалізації антикорупційної політики; 5) принципи забезпечення реалізації антикорупційної політики; 6) процедури забезпечення реалізації антикорупційної політики. Елементи механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики також є невід'ємними характеристиками забезпечення реалізації антикорупційної політики в цілому.

2.2. Особливості створення, структури та реалізації повноважень сучасними антикорупційними державними органами

З метою реалізації національних антикорупційних стратегій та посилення контролю за виконанням антикорупційних програм створюються та діють антикорупційні органи державних органів. Ініціаторами їх створення можуть бути: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України.

При цьому рівень реалізації національної антикорупційної політики включає три категорії державних органів у системі державного управління.

«До першої категорії належить діяльність органів державного управління загального спрямування (загальної сфери – центральні органи виконавчої влади, органи місцевого державного управління тощо), у рамках якої антикорупційна політика є однією з багатьох і водночас не є основною сферою діяльності. До другої категорії належать органи державного управління зі спеціальними повноваженнями – система правоохоронних органів, у рамках яких реалізація національної антикорупційної політики є однією з основних

функцій (прокуратури, суди, інспекції, служби). До третьої категорії належить діяльність органів державного управління зі спеціальними повноваженнями: Національного антикорупційного офісу України, Національного агентства з питань запобігання корупції та інших» [72, с. 157].

На основі нового законодавства у 2015-2016 рр. було створено цілу систему державних органів, спрямованих на боротьбу з корупцією, а саме: 1) прокуратура, у тому числі Спеціалізована прокуратура по боротьбі з корупцією (САП); 2) органи Національної поліції України; 3) Національне антикорупційне бюро України (НАБУ); 4) Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); 5) Державне бюро розслідувань (ДБР); 6) Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (Агентство з питань розшуку та управління активами (АРМА); 7) Вищий антикорупційний суд (ВАКС).

Крім того, «повноваження щодо формування, реалізації та забезпечення антикорупційної політики в Україні належать також органам загальної компетенції, зокрема: - Верховній Раді України - вона визначає засади антикорупційної політики (Стратегію боротьби з корупцією); проводить парламентські слухання щодо ситуації у сфері протидії корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь про реалізацію засад антикорупційної політики; проводить антикорупційну експертизу проєктів нормативно-правових актів, які вносяться до Верховної Ради України народними депутатами; - Кабінет Міністрів України - утворює Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - НАЗК); реалізує антикорупційну стратегію шляхом затвердження та реалізації розробленої НАЗК державної програми; розглядає та затверджує проєкт національної доповіді про застосування засад антикорупційної політики; визначає порядок проведення спеціальної перевірки; визначає порядок проведення службового розслідування щодо встановлення причин та умов вчинення корупційного діяння або злочину, пов'язаного з корупцією» [62].

Для більш детального визначення та визначення повноважень антикорупційних органів України вважаємо за доцільне проаналізувати основні функції та роль кожного із спеціально уповноважених органів у системі реалізації антикорупційної політики. Зазначимо, що «Україна є першою країною на пострадянському просторі, яка створила антикорупційну прокуратуру. З 2014 року завдання щодо боротьби з корупцією покладено на Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, яка законодавчо створена на правах структурного та самостійного підрозділу Генеральної прокуратури України та виконує відповідні функції» [74].

Спеціалізована антикорупційна прокуратура «здійснює діяльність спеціалізованого процесуального керівництва, яка забезпечує законність усіх сторін кримінально-процесуальних відносин, що виникають під час попереднього розслідування кримінальних проваджень про окремі кримінальні корупційні діяння. Компетенція антикорупційних Прокуратурою також є надання дозволу на відкриття розслідувань детективами НАБУ та ухвалення рішення про направлення розслідуваної справи до суду. Фактично САП забезпечує виконання функцій прокуратури.

«На спеціалізовану антикорупційну прокуратуру покладено такі функції: 1) нагляд за додержанням законів при проведенні оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; 2) забезпечення діяльності органів державного обвинувачення у відповідних провадженнях; 3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, встановлених цим законом і пов'язаних з корупцією чи злочинами, пов'язаними з корупцією» [74].

Частиною третьою статті 7 закону встановлено, що «створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури та працівників здійснюється Генеральним прокурором України за погодженням з Директором НАЗК» [74].

«Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, який здійснює запобігання, виявлення, припинення,

розслідування та розкриття корупційних злочинів, що належать до його компетенції, а також запобігає вчиненню нових» [69].

Відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» НАБУ: «1) вживає заходів щодо розшуку та забезпечення безпеки коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних справах; 2) взаємодіє з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами у виконанні покладених на них обов'язків; 3) здійснює інформаційно-аналітичну діяльність з метою виявлення та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, віднесених до сфери управління Національного бюро; 4) забезпечує конфіденційність та добровільність співпраці з особами, які повідомляють про корупційні злочини; 5) здійснює міжнародне співробітництво в межах своєї компетенції відповідно до нормативно-правових актів України та міжнародних договорів України» [69].

Кінцевий результат, на досягнення якого спрямовані обов'язки НАБУ, знаходиться у сфері кримінально-правових відносин, однак на шляху його досягнення активно використовуються методи адміністративної діяльності. Національне антикорупційне бюро України відповідно до своїх функціональних обов'язків взаємодіє з Національним банком України, Фондом державного майна України, Антимонопольним комітетом України, Національним агентством з питань запобігання корупції, Державною прикордонною службою, Державною податковою і митною адміністраціями та іншими державними органами.

«Керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його директор, який призначається на посаду та звільняється з посади в установленому цим законом порядку Президентом України. До повноважень антикорупційних прокурорів також належить надання дозволів на порушення розслідувань детективами НАБУ та прийняття рішення про направлення розслідуваної справи до суду» [69].

Важливим суб'єктом реалізації антикорупційних заходів є Національне агентство з питань запобігання корупції – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. За правовою природою та сферою діяльності в системі державних органів України Національному агентству відведено роль превентивної антикорупційної інституції, на яку покладено: формування та моніторинг реалізації антикорупційної політики; запобігання та вирішення конфлікту інтересів; здійснення фінансового контролю майнового стану державних службовців, моніторингу способу їх життя та запровадження інших превентивних антикорупційних механізмів.

У цьому контексті також варто зазначити, що «Національне агентство з питань запобігання корупції забезпечує ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. декларації про діяльність органів державного управління та самоврядування». осіб, які вчинили корупційні злочини» [93, с. 173].

Національне агентство з питань запобігання корупції очолює голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України. «Головою Національного агентства може бути громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який має вищу освіту, володіє державною мовою, є добросовісним і компетентним, здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки. Керівництво діяльністю Національного агентства здійснює його Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України в порядку, визначеному цим Законом» [62].

Державне бюро розслідувань – це «державний правоохоронний орган, завданням якого є попередження, розкриття, припинення та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції» [61]. Державне бюро розслідувань

«відповідно до покладених на нього завдань та в межах своєї компетенції: 1) бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері боротьби зі злочинністю, вносить відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України»; 2) проводить інформаційно-аналітичні заходи щодо з'ясування системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинної діяльності, боротьба з якими належить до компетенції ДБР, вживає заходів щодо їх усунення, 3) припиняє та викриває злочинні діяння, розслідування яких належить до компетенції ДСУ, 4) здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР, з підстав та у встановленому законом порядку. Законом 5) розшукує осіб, які переховуються від слідства і суду, за кримінальні правопорушення, розслідування яких покладено на ДБР; 6) залучає на штатну і безоплатну роботу державних і недержавних працівників на підставах і в порядку, встановлених законодавством, із дотриманням умов добровільності та таємниці цих відносин, матеріально і морально заохочує осіб, які надають допомогу у профілактиці, виявленні, припиненні та розслідуванні злочинів, віднесених до сфери управління Державного слідчого управління; 7) тощо» [61].

Керівництво діяльністю Державного управління розслідувань здійснює його директор, перший заступник та двоє заступників [61]. «Директор Державного бюро розслідувань призначається на посаду Президентом України за поданням комісії з проведення добору на посаду директора Державного бюро розслідувань» [61]. ДБР є правоохоронним органом, на який держава покладає важливі завдання. Як випливає з аналізу функціональних повноважень ДБР, його діяльність має бути засобом подолання організованої злочинності, зниження рівня корупції та дотримання прав людини і громадянина, забезпечення дотримання цих прав, що в кінцевому підсумку сприятиме розвитку верховенства права в Україні.

Незважаючи на позитивне значення створення Державного бюро розслідувань, деякі високопосадовці та науковці вважають, що ця

антикорупційна інституція може бути політично заангажованою. «Якщо ДБР перебуває під політичним впливом, то існує реальна можливість розправи з політичними опонентами чинної влади та блокування діяльності НАБУ та САП. Водночас, аналізуючи законодавчо регламентовані завдання ДБР, НАБУ та САП, слід зазначити, що існує дублювання деяких функцій, які виконують працівники ДБР, з функціями, які виконують інші правоохоронні органи у сфері антикорупційної політики, в тому числі НАБУ і САП. Так, можливі конфлікти між ДБР та НАБУ щодо обрання відповідальності, міжвідомчі конфліктні ситуації між Генпрокуратурою, СБУ, САП та НАБУ у зв'язку з «перевищенням» повноважень» [93, с. 192].

Іншим антикорупційним органом державної влади є Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів [68]. «Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, є центральним органом виконавчої влади зі спеціальними посадами, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виявлення та розшуку злочинців. майно, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, або у разі визнання майна самовільним та звернення його в дохід держави та/або щодо майна, на яке накладено арешт у кримінальному провадженні, або у разі визнання майна самовільним та стягнення його в державний оборот. доходів або на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи зараховано в дохід держави за рішенням суду внаслідок визнання їх необґрунтованими» [68].

Необхідність створення національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, була одним із основних критеріїв виконання Україною Плану дій щодо лібералізації візового режиму з ЄС. Крім того, створення установи для транскордонного пошуку майна (з метою його арешту у кримінальному провадженні) та поводження з арештованим майном також регулюється кількома міжнародними договорами, учасницею яких є Україна, зокрема:

Конвенцією про відмивання грошей, пошук, вилучення та конфіскацію злочинних доходів [32], Конвенцією ООН проти корупції [33], Кримінальною конвенцією проти корупції [38] і Конвенцією Ради Європи про відмивання грошей, стеження та затримання та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму [35]. Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів було створено й для виконання 38 рекомендацій Міжнародної групи з протидії відмиванню грошей (FATF), згідно з якими «державам-учасницям рекомендовано створити органи, які могли б оперативно реагувати на запити подібних іноземних органів щодо виявлення, заморожування, арешту та конфіскації незаконно отриманого майна» [93, с. 201]. «Голова Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, призначається на посаду Кабінетом Міністрів України строком на п'ять років за результатами відбору» [68].

Одним із важливих антикорупційних органів державної влади є Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Суд було створено 28 червня 2018 року відповідно до судової реформи 2016 року, а новостворений суд розпочав роботу 5 вересня 2019 року. Створення Вищого антикорупційного суду України є безпрецедентною спробою реформувати українську судову систему шляхом створення окремого суду для розгляду справ, пов'язаних з корупцією на найвищому рівні. Українське громадянське суспільство, яке заручилося підтримкою міжнародної спільноти, сприяло створенню цього спеціалізованого суду як засобу подолання неефективності загальних судів у розгляді справ про корупцію на державному рівні.

«Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України. Завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад і порядку судочинства з метою захисту особи, суспільства і держави від корупції та пов'язаних з нею злочинів та здійснення судового перегляду у попередньому

провадженні. розслідування зазначених злочинів, дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання майна безпідставним та стягнення його в дохід держави у випадках, встановлених законом, у цивільному порядку судові процеси» [79].

Отже, в Україні створені та діють спеціально уповноважені органи, діяльність яких спрямована на запобігання та боротьбу з корупцією. Таким чином превентивним органом державної влади є Національне агентство з питань запобігання корупції; органами, які розслідують справи про корупцію та злочини, пов'язані з корупцією, є Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань; керівництво органами прокуратури у відповідних провадженнях покладено на САП; виявлення, розшук та управління майном, одержаним від корупційних та інших кримінальних правопорушень, здійснює Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління майном, одержаним від корупційних та інших кримінальних правопорушень; Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя відповідно до правових принципів і процедур для захисту особи, суспільства і держави від корупції та пов'язаних з нею злочинів та судового контролю за розслідуванням цих злочинів у попередньому провадженні.

2.3. Роль громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції в Україні

Громадянське суспільство, «реалізуючи природний стан людини, в якому вона намагається задовольнити свої права, реалізуючи свою свободу у співпраці з однодумцями, надає людям можливість брати участь в управлінні державою, тим самим надаючи кожному право визначати вектор громади та держави. Без зміцнення інституту громадянського суспільства неможливе створення вищої державної влади, заснованої на визнанні основної цінності людини та почутті поваги до її прав і громадянських свобод» [97].

Ефективними механізмами боротьби з корупцією та її запобігання є ті, що спрямовані на залучення громадськості. Саме громадянське суспільство через відповідні інституції може комплексно впливати на реальний стан корупції в суспільстві та поступово зменшувати її.

Експерти ООН визначають декілька шляхів залучення інститутів громадянського суспільства до запобігання корупції, зокрема «підзвітність та контроль за державними органами; операції з постачання послуг і товарів та державно-приватне партнерство; антикорупційна обізнаність та повідомлення про корупцію тощо» [2, с. 49-55]. «Згідно з рекомендаціями GRECO, Планом дій з лібералізації візового режиму ЄС, рекомендаціями Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) та пропозиціями програми ЄС SIGMA, що базуються на важливих міжнародних антикорупційних актах, Україна прийняла кілька антикорупційних законів. Вони містять основні принципи запобігання та боротьби з корупцією, регулюють правові та організаційні основи антикорупційної системи в Україні, зміст і порядок здійснення превентивних антикорупційних заходів, правила усунення наслідків корупційних діянь» [12]. Імплементация міжнародних стандартів у національне законодавство призвела до закріплення права на участь громадськості в заходах із запобігання корупції в Законі України «Про запобігання корупції» [62].

«Найгострішою проблемою досягнення позитивних результатів у боротьбі з корупцією є неналежна організація діяльності антикорупційних установ, державних установ та громадських організацій» [85, с. 311]. Розвиваючи думку вченого, зазначимо, що важливою є не лише належна організація цих інституцій, а й належна їх координація та взаємодія, особливо в обміні інформацією між громадськістю та органами державної влади. «Будь-яка форма публічно-правової боротьби з корупцією та її найкращі організаційні моделі приречені на поразку, якщо не буде вирішено одну з головних проблем державного управління – забезпечення певних відносин (зв'язку, співпраці та чіткої автономії) між центральним та місцевим самоврядуванням, між місцевою державною адміністрацією та органами місцевого самоврядування» [29, с. 11].

«Залучення громадськості до активного обговорення та прийняття управлінських рішень є засобом формування освіченого та зацікавленого громадянина. Є низка переваг, зокрема отримання необхідної інформації від громадян, підвищення легітимності рішень, створення позитивного іміджу влади та визначення цінностей, які поділяють члени громади» [99]. Зменшенню злочинності в державних установах сприятимуть також інформаційні кампанії, спрямовані на зниження толерантності різних соціальних груп до корупції.

Дослідники вважають «залучення інститутів громадянського суспільства неодмінною частиною дослідження природи корупції та визначення шляхів її подолання» [46, с. 309]. «Участь інститутів громадянського суспільства в заходах антикорупційної політики як наукова проблема має стати перспективним і продуктивним напрямком досліджень, особливо в контексті становлення постіндустріального суспільства» [3, с. 122]. «Налагодження конструктивного партнерства між органами державної влади та громадськістю в антикорупційній сфері має забезпечити формування в суспільстві негативного ставлення до будь-яких проявів корупції» [39, с. 37]. В Україні серед труднощів, які перешкоджають практичній діяльності громадськості у боротьбі з корупцією, слід зазначити: недостатню підтримку з боку влади, недосконале законодавче закріплення прав та обов'язків громадян.

Важливу роль відіграє також бажання активістів отримати прибуток від своєї діяльності та виконання особистих і політичних завдань громадськості. У фаховій літературі зазначається, що «ієрархічна модель управління потребує доповнення самоорганізованими структурами та об'єднання соціального капіталу, що виникають стихійно. Вільні громадяни вирішують те, що державна машина не може вирішити на місцях, об'єднуються і приймають «соціальні рішення»» [4]. «Для пошуку відповідних рішень та їх реалізації у сфері боротьби з корупцією необхідно максимально використовувати громадянське суспільство, а саме: розвинену мережу відносин між рівноправними, автономними суб'єктами (громадянами та соціальними групами), які є носіями з т. зв без посередництва держави; наявність

розгалужених соціальних мереж (асоціацій, громадських організацій, політичних партій, профспілок, органів місцевого самоврядування, незалежних ЗМІ тощо), створених для захисту інтересів громадян і соціальних груп у різних сферах суспільного життя; стандартну систему соціальних норм і цінностей у суспільстві, засновану на міжособистісній довірі, толерантності, повазі та сприйнятті спільноти як власної цінності» [97].

«Через стабільні та ефективні формати взаємовідносин громадськості та державної влади формується участь та відповідальність за зміни в політичному, соціальному та економічному житті країни. Тому довгостроковою практичною необхідністю є створення інституційно-правових механізмів участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики та її антикорупційної складової» [42, с. 473].

Дослідники виділяють такі основні механізми участі громадських організацій в антикорупційній діяльності: «моніторинг діяльності державних органів, основною метою якого є забезпечення підзвітності органів і бізнес-структур перед громадянами шляхом заходів щодо підвищення прозорості та відкритості органів; захист прав і свобод громадян, посилюючи тим самим вплив громадян на процедури прийняття рішень державними органами, підвищуючи рівень довіри громадян до своєї спроможності захищати права і свободи; забезпечення інформаційної відкритості товариства про стан корупції та ефективність антикорупційних заходів; організація просвітницької роботи з населенням (наприклад, шляхом створення спеціалізованих юридичних служб) та окремими соціальними групами; підтримка підвищення рівня життя як найефективнішого механізму боротьби з корупцією. Один із методів підтримки використання потенціалу «людського фактору» у боротьбі з корупцією в Україні» [42, с. 474].

Слід зазначити, що сама українська влада також має бути зацікавлена у співпраці з громадськими організаціями у боротьбі з корупцією. Це пов'язано з кількома факторами. «Низька довіра громадськості до низки політичних та державних інституцій поширює суспільний скептицизм щодо урядових

ініціатив щодо боротьби з корупцією. Корумпована юстиція позбавляє громадян ефективних державно-правових механізмів захисту своїх прав і свобод, посилюючи тим самим вплив неурядових та правозахисних організацій» [42, с. 470]. Участь громадськості може бути забезпечена систематичною та комплексною роботою органів державної влади з підвищення обізнаності населення щодо етичних правил у суспільстві, підтримкою діяльності громадських просвітницьких організацій тощо.

Нажаль, участь інститутів громадянського суспільства у розробці та реалізації антикорупційної політики в Україні є недостатньо активною. Тому пропонується підвищити свідомість громадян та спільно з інститутами громадянського суспільства проводити право-просвітницьку роботу. Така взаємодія спрямована на різні соціальні та вікові групи та на комплексне вирішення проблеми толерантного ставлення населення до корупції, що передбачатиме: проведення регулярних інформаційних кампаній; підвищення рівня правової свідомості населення; роз'яснення основних антикорупційних заходів, які впроваджуються в державі; системне впровадження просвітницьких заходів щодо моделей поведінки в окремих ситуаціях з можливими корупційними ризиками; запровадження культури інформування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері боротьби з корупцією про факти вчинення корупційних злочинів; подолання пасивності суспільства у боротьбі з корупцією; підвищення рівня довіри до боротьби з корупцією. Швидкого розвитку громадських антикорупційних ініціатив можна досягти саме шляхом зміцнення спроможності інститутів громадянського суспільства через освітні проєкти.

Активна участь інститутів громадянського суспільства у запобіганні корупції в державних органах є безумовно важливою для України. Проте практична реалізація залишається на відносно низькому рівні, незважаючи на значні теоретичні розробки у сфері форм та механізмів залучення громадськості до такої співпраці.

«Потрібні подальші дослідження щодо: розробки чіткого та послідовного процесу реформування правоохоронної та судової систем за участю інститутів громадянського суспільства; подолання недемократичних аспектів функціонування партійної системи та політичної корупції; громадський контроль за дотриманням антикорупційного законодавства; підвищення рівня ефективності інститутів запобігання та боротьби зі злочинністю, а також створення налагодженої взаємодії між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства» [44].

Отже, особливої уваги заслуговує робота з інститутами громадянського суспільства, які можуть висвітлювати діяльність державних органів та рівень корумпованості державних органів. Серед основних механізмів запобігання корупції, які можуть бути ефективно застосовані, є: моніторинг діяльності державних органів щодо прозорості та відкритості їх дій; захист прав і свобод людини і громадянина; забезпечення інформаційної відкритості органів державної влади щодо стану запобігання корупції та ефективності вжитих заходів; організація правової освіти, роботи з населенням та окремими соціальними групами, які беруть безпосередню участь у реалізації антикорупційної політики в державі. Дієвим механізмом запобігання корупції в суспільстві може бути інституційне об'єднання громадських організацій з владою. Результатом такої дії можуть стати позитивні зміни в освітній складовій, формування громадської думки та довіри до громадських ресурсів, своєрідний механізм підтримки антикорупційних ініціатив.

Висновки до другого розділу

1. Елементами механізму реалізації антикорупційної політики є: 1) способи формальної реалізації антикорупційної політики; 2) нормативно-правове регулювання забезпечення реалізації антикорупційної політики; 3) інституційне забезпечення реалізації антикорупційної політики; 4) заходи та

методи забезпечення реалізації антикорупційної політики, інструменти забезпечення реалізації антикорупційної політики; 5) принципи забезпечення реалізації антикорупційної політики; 6) процедури забезпечення реалізації антикорупційної політики. Елементи механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики також є невід'ємними характеристиками забезпечення реалізації антикорупційної політики в цілому.

2. В Україні створені та діють спеціально уповноважені органи, діяльність яких спрямована на запобігання та боротьбу з корупцією. Таким чином превентивним органом державної влади є Національне агентство з питань запобігання корупції; органами, які розслідують справи про корупцію та злочини, пов'язані з корупцією, є Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань; керівництво органами прокуратури у відповідних провадженнях покладено на САП; виявлення, розшук та управління майном, одержаним від корупційних та інших кримінальних правопорушень, здійснює Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління майном, одержаним від корупційних та інших кримінальних правопорушень; Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя відповідно до правових принципів і процедур для захисту особи, суспільства і держави від корупції та пов'язаних з нею злочинів та судового контролю за розслідуванням цих злочинів у попередньому провадженні.

3. Особливої уваги заслуговує робота з інститутами громадянського суспільства, які можуть висвітлювати діяльність державних органів та рівень корумпованості державних органів. Серед основних механізмів запобігання корупції, які можуть бути ефективно застосовані, є: моніторинг діяльності державних органів щодо прозорості та відкритості їх дій; захист прав і свобод людини і громадянина; забезпечення інформаційної відкритості органів державної влади щодо стану запобігання корупції та ефективності вжитих заходів; організація правової освіти, роботи з населенням та окремими соціальними групами, які беруть безпосередню участь у реалізації антикорупційної політики в державі. Дієвим механізмом запобігання корупції в

суспільстві може бути інституційне об'єднання громадських організацій з владою. Результатом такої дії можуть стати позитивні зміни в освітній складовій, формування громадської думки та довіри до громадських ресурсів, своєрідний механізм підтримки антикорупційних ініціатив.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Сучасні проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні

На основі прийнятих антикорупційних законів у 2014-2016 роках в Україні відбулася найбільш масштабна та системна реформа антикорупційного законодавства. Відповідно до аналізу законодавчої бази антикорупційної політики встановлено, що існують достатні законодавчі передумови для розвитку ефективного державного механізму запобігання та протидії корупції.

Однак сама державна влада наразі не виявляє рішучості побудувати стабільну та ефективну систему запобігання корупції. Носії політичної волі не зацікавлені та не бажають реалізувати антикорупційні реформи на практиці. У цьому контексті можна констатувати, що положення прийнятих антикорупційних законів не виконуються або виконуються лише частково. Про це свідчить складне формування складу новостворених антикорупційних інституцій, зволікання з початком їх практичної діяльності та труднощі, які виникають у їх діяльності. Як наслідок, очікуються зміни від антикорупційної реформи щодо зменшення корупційних проявів, мінімізації корупційних ризиків у діяльності представників владних структур та бізнес-сфери, підвищення прозорості та підзвітності органів державної влади суспільству, в більшості випадків не знаходять свого реального втілення. Результат реалізованої антикорупційної політики все ще значно нижчий від очікуваного, що свідчить про наявність комплексу системних проблем.

Невідворотність покарання за вчинені корупційні злочини у поєднанні з надзвичайною бюрократизацією системи державного управління, невідповідністю матеріального забезпечення державних службовців реаліям

життя створюють усі передумови для розвитку та існування корупції в нашій державі.

1) «Однією з найсуттєвіших проблем у подоланні корупції є відсутність політичної волі представників державної влади щодо реалізації антикорупційної політики. Ні законодавчі, ні адміністративні, ні будь-які інші заходи, спрямовані на боротьбу з корупцією, не можуть бути ефективними, якщо немає політичної волі на всіх рівнях влади» [86, с. 212]. Наразі прийняття нового антикорупційного законодавства, створення відповідних антикорупційних структур перебуває під тиском громадянського суспільства та авторитетних міжнародних інституцій на державні органи України. Саме формування політичної волі високопосадовців до боротьби з корупцією є визначальним для ефективності запроваджених антикорупційних реформ.

2) Відсутність чіткої стратегії і, як наслідок, ефективності роботи антикорупційних органів. «Наявність в Україні великої кількості антикорупційних інституцій призводить до дублювання суміжних функцій державних органів, неузгодженості дій різних владних структур, непослідовності та суперечливості їх рішень. Перелік відділів і посад, нещодавно створених для боротьби з корупцією Україна досі не дав конкретної відповіді на питання, хто насправді керує цією боротьбою і хто відповідає за кінцевий результат. У цьому контексті варто зазначити, що, на відміну від України, успішна міжнародна практика демонструє тенденцію до мінімізації кількості органів, відповідальних за боротьбу з корупцією, водночас максимально розширюючи перелік їхніх власних функцій. Великою проблемою у створенні та функціонуванні нових органів є те, що високопосадовці, які підпадають під дію нових органів, хочуть зберегти свій вплив на ці процеси. З іншого боку, на практиці громадяни не вірять в ефективність нових антикорупційних органів, адже всі справи блокуються на рівні судів і прокуратури» [13]. На цьому етапі важливою є контрольна функція в реалізації антикорупційної політики, яка ще не реалізована жодним державним органом,

особливо оцінка стану корупційних справ та моніторинг діяльності державних органів, антикорупційна діяльність на постійній основі.

3) «Корумпована державна юстиція позбавляє громадян ефективних державно-правових механізмів захисту своїх прав і свобод. Під час реалізації судової реформи судді стали більше орієнтуватися на інтереси та пріоритети тих, хто забезпечує їм високий добробут, ніж на норми законодавчих актів. Тому рівень корупції в українських судах не зменшився, а зріс. Надмірні гарантії незалежності суддів створюють додаткові ризики у прийнятті рішень, які доповнюються корумпованістю судової влади та впливом особистих зв'язків на кар'єрне просування суддів. Також викликає занепокоєння низький рівень виявлення та притягнення до відповідальності корумпованих суддів через наявність суддівського імунітету» [50].

4) «Уникнення юридичної відповідальності та реального покарання за корупційні злочини. Корупція настільки проникла в державний апарат, що притягнути топ-корупціонера до кримінальної відповідальності практично неможливо. У зв'язку з тим, що за кошти, отримані корупційним шляхом, він може або просто підкуповувати корумпованих правоохоронців чи суддів, або в інших випадках надавати кваліфіковану правову допомогу захисників, які, використовуючи системні прогалини в законодавстві та відповідні законодавчі перешкоди для ефективного розслідування на попередньому провадженні досягнуть якщо не припинення кримінального провадження, то принаймні виправдувального вироку» [50].

5) Війна з Росією. Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [59], воєнний стан запроваджено на всій території країни, воєнний стан суттєво вплинув на обов'язок суб'єктів декларування подавати декларації. Саме в цих умовах було внесено низку змін до різних галузей законодавства з метою забезпечення нормального функціонування державних органів, особливо щодо боротьби з

протиправною діяльністю. Нарешті, як слушно зазначають дослідники, «...сьогоднішня дійсність вимагала адаптації національного законодавства до умов і викликів воєнного часу» [51, с. 9].

Певних змін зазнало і антикорупційне законодавство. Наприклад, Закон України «Про захист інтересів суб'єктів звітності та інших документів у період воєнного або воєнного стану» [93] передбачив новації в регулюванні питань, пов'язаних з особливостями державного управління та запобігання корупції в державних органах в умовах воєнного стану держави Крім того, відповідно до Закону України від 8 липня 2022 року «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування нормативно-правових актів у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» [59] «фізичні особи подають документи, подання яких є обов'язковим відповідно до норм чинного законодавства в паперовій та/або електронній формі, протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного чи стану. війни на весь час дії обов'язку подати документи» [59]. Ці зміни до порядку звітування державних службовців є зрозумілими, враховуючи всі складнощі та ризики воєнного часу, але для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або територіального самоврядування, вони можуть слугувати додатковим стимулом для незаконних злочинів, зокрема, придбання майна під час воєнного стану. Крім того, це може зайняти не один рік. Введення воєнного стану та пом'якшення антикорупційного законодавства також може призвести до підвищення корупційних ризиків, оскільки така ситуація часто супроводжується погіршенням соціально-економічної ситуації та підвищенням сприйнятливості громадян до різних видів протиправної діяльності. Тому важливо забезпечити дієвий контроль за діяльністю державних органів, що забезпечують безпеку в умовах воєнного стану, та здійснювати превентивні заходи щодо запобігання корупції в цих органах. Для ефективної боротьби з корупцією в умовах воєнного стану необхідно залучати до цього процесу широку громадськість, яка може бути найкращим монітором і контролером дій органів державної влади.

Є зрозумілим, що в умовах війни виникає необхідність впровадження нових методів та підходів боротьби із корупцією, насамперед шляхом удосконалення існуючих нормативно-правових механізмів. Тому проєктом Закону про внесення змін до Кримінального кодексу (КК) України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану пропонується прирівняти до державної зради набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи, у період дії воєнного стану та протягом одного року після його припинення чи скасування. При цьому держава може притягувати до кримінальної відповідальності та застосовувати найсуворіші покарання до осіб, які вчинили диверсію чи державну зраду, а також з метою запобігання новим проявам цих суспільно небезпечних діянь. Це породило дилему: по-перше, держава повинна забезпечити «правову визначеність» усім своїм громадянам; по-друге, воєнний стан і пов'язане з ним пом'якшення антикорупційного законодавства можуть створити сприятливі умови для корупції. Обидві думки виправдані і мають право на існування.

б) «Лояльне ставлення населення до проявів корупції в житті держави. Українці успадкували етику виживання, яка базується на недовірі до держави та її інституцій, які вважаються відверто ворожими. Як наслідок, ставлення багатьох українців до корупції є досить неоднозначним: з одного боку, вони категорично проти неї, а з іншого – досить толерантно ставляться до кумівства та інших способів захисту своїх інтересів. Багато також вважають за краще дати хабар, щоб вирішити якусь дрібну проблему, наприклад, уникнути сплати штрафу або отримати певний дозвіл» [50]. За результатами досліджень, проведених в Україні останніми роками, більше половини населення схильні до вчинення корупційних злочинів, якщо це може допомогти вирішити проблему. Проте громадяни повинні усвідомлювати, що вони теж відповідальні за зниження рівня корупції. За умови ефективною роз'яснювальною роботи серед населення українці зможуть змінити своє ставлення до таких практик, як

неприпустима корупція, а це значно підвищить антикорупційний потенціал суспільства.

Таким чином, антикорупційна реформа в Україні, на нашу думку, не була реалізована. Основними перешкодами для впровадження антикорупційних заходів є відсутність політичної волі органів державної влади, наявність війни на території України та корумпованість судової і правоохоронної системи. Незважаючи на демонстративно високу активність державних ініціатив у сфері антикорупційної політики, їх ефективність наразі недостатня, особливо в умовах воєнного стану. Очевидно, що в умовах війни необхідно запроваджувати нові методи та підходи у боротьбі з корупцією, насамперед шляхом вдосконалення існуючих нормативно-правових механізмів. Введення воєнного стану та пом'якшення антикорупційного законодавства також може призвести до підвищення корупційних ризиків, оскільки така ситуація часто супроводжується погіршенням соціально-економічної ситуації та підвищенням сприйнятливості громадян до різних видів протиправної діяльності. Тому важливо забезпечити дієвий контроль за діяльністю державних органів, що забезпечують безпеку в умовах воєнного стану, та здійснювати превентивні заходи щодо запобігання корупції в цих органах. Для ефективної боротьби з корупцією в умовах воєнного стану необхідно залучати до цього процесу широку громадськість, яка може бути найкращим монітором і контролером дій органів державної влади.

Конкретними сучасними проблемами розвитку ефективної антикорупційної політики можна назвати: – Рішення Конституційного Суду від 27 жовтня 2020 року, яким знято з нього відповідальність за недостовірні заяви високопосадовців держави, інших посадових осіб та суддів; – зміни в антимонопольному законодавстві, які можуть зашкодити підприємцям у захисті своїх прав при зверненні до державних закупівель; – посилення втручання представників вищих органів державної влади в діяльність Вищого антикорупційного суду (ВАКС); – загальне посилення політичного тиску на антикорупційну систему, в тому числі через тривалу відсутність постійних

лідерів в інституціях; – скасування електронного декларування посадовців в умовах воєнного часу; – зволікання з впровадженням судової реформи попри прийняття законодавчої бази для її започаткування.

3.2. Шляхи вдосконалення механізмів запобігання та протидії корупції в Україні

Незважаючи на широкомасштабне військове вторгнення російської федерації в Україну, процеси реформування ряду сфер державної політики, процеси демократизації, лібералізації та євроінтеграції, які активізувалися після революції Гідності, зміцнені в умовах війни, тривають.

З 2014 року в Україні відбуваються демократичні процеси під егідою євроінтеграції. Завдяки Революції Гідності українське суспільство чітко визначило свою позицію в питаннях зовнішньої та внутрішньої політики держави. Подолання корупції було однією з ключових суспільних вимог, пов'язаних зі злочинами режиму Януковича, а також євроінтеграційними прагненнями.

У зв'язку зі складною історією розвитку суверенної України, яка тривалий час потерпала від кланово-олігархічної боротьби за владу, динамічне зниження рівня корупції у відповідь на суспільні запити та виконання критеріїв євроінтеграції включає складні процеси реформування державного адміністративного регулювання, політичного, правового та економічного. Нарешті, антикорупційна політика має наскрізне значення для ефективного впровадження подальших реформ євроінтеграції. На заваді реформам стають порушення державно-управлінських відносин, підтримка нелегальних схем просування приватних інтересів певних економічних і політичних груп, надмірна бюрократизація та зарегульованість у різних сферах державного управління.

«Механізм запобігання та боротьби з корупцією має бути зорієнтований на реалізацію політичних, законодавчих, громадських та освітніх заходів. У зв'язку з цим необхідно приділити більше уваги питанням зміцнення правоохоронної системи, координації відомчих антикорупційних програм і дій на місцях, а також реалізації заходів міжнародного співробітництва у боротьбі з корупцією» [40, с. 54].

Разом з тим, на сучасному етапі надзвичайно важливим є імплементація прийнятого антикорупційного законодавства, визначення механізму його реалізації в діяльності профільних органів, а також виправлення тих законодавчих недоліків, які були допущені.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що антикорупційні зміни в Україні потребують:

1) «Прийняти такі законодавчі акти, щоб можливість корупції під час їх впровадження була мінімальною та контролювати послідовне виконання їх положень. Антикорупційні закони повинні містити чіткі та зрозумілі правові норми, які закріплюють практично реалізовані заходи антикорупційної політики. Водночас доцільно імплементувати закон про прозоре фінансування політичних партій та реформувати законодавство про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування.

2) Повна адаптація українського законодавства до вимог Європейського Союзу.

3) Законодавчо закріпити необхідність проходження перевірки на поліграфі при претендуванні на державні посади, при просуванні по службі, що унеможливить зайняття відповідальної посади особою, яка вже вчинила або має схильність до вчинення протиправних дій.

4) Забезпечити принцип незалежності в роботі антикорупційних органів та недопущення їх політичного підпорядкування владній еліті. У цьому напрямку необхідно налагодити ефективну роботу НАЗК, НАБУ, САП та Вищого антикорупційного суду, щоб їх функції та зони впливу були чітко визначені зонами відповідальності. У першу чергу необхідно вдосконалити

діяльність НАЗК у частині послідовного забезпечення перевірки електронних заяв високопосадовців та оперативного реагування на виявлені порушення.

5) Реформувати судову систему, сформувати чесну та непідкупну судову владу, яка діятиме відповідно до принципу верховенства права та застосовуватиме гарантії справедливого суду.

6) Навести лад у сфері фінансової дисципліни. Необхідно і вкрай важливо перекрити легальні та нелегальні канали виведення фінансового капіталу та тіньового виведення активів за межі України. Для цього НБУ має посилити контроль, а уряд має розірвати угоди про уникнення подвійного оподаткування в офшорних зонах, особливо з Кіпром. Крім того, необхідно налагодити діяльність з фінансової звітності (фінмоніторингу), спростити процедури подання податкової звітності, сплати податкових та неподаткових платежів.

7) Здійснювати системний моніторинг виконання антикорупційних заходів. Необхідно розробити єдину систему моніторингу, яка б сприяла своєчасному та постійному контролю за станом корупції в Україні, діяльністю органів державної влади у сфері протидії корупції з метою усунення негативних проявів поширення корупційних ризиків.

9) Забезпечити реальну прозорість та інформаційну відкритість влади.

10) Практично реалізувати принцип необхідного покарання посадовців, які вчинили корупційний злочин, у тому числі за внесення недостовірних даних у декларації. Забезпечити систему суворого покарання посадовців за корупційні злочини з унеможливленням подальшого працевлаштування в структурі державної служби.

11) Провести масштабну реформу державного управління, яка буде спрямована на оптимізацію структур державного апарату. Кількість державних службовців має бути адаптована до кола повноважень, визначених для відповідного державного органу. Крім того, необхідно впроваджувати ротацію державних службовців, періодичне переведення посадової особи на нове місце роботи в відомстві або на аналогічне місце в іншому відомстві. Це сприятиме розриву ймовірних корупційних зв'язків.

12) Розробити реалістичні механізми захисту викривачів, оскільки інститут викривачів є важливим запобіжником від виникнення та поширення корупції в суспільстві.

13) Підтримувати діяльність антикорупційних громадських організацій з метою формування антикорупційної свідомості громадськості.

14) Забезпечити гарантії незалежності ЗМІ. Адже останнім часом, саме завдяки активній діяльності ЗМІ, виявляються факти корупційних діянь представників влади, які викликають значний суспільний резонанс.

15) Розвивати міжнародне співробітництво у вирішенні проблем, пов'язаних із боротьбою з національною та транснаціональною корупцією, враховуючи зміни, що відбуваються на глобальному рівні, враховуючи високий ступінь криміналізації зовнішньоекономічної діяльності в цілому» [40, с. 55-56].

Тому, незважаючи на наявність певного інституційного та законодавчого забезпечення, антикорупційна політика держави потребує подальшої модернізації, оскільки проведені на сьогодні реформи не дозволили суттєво знизити рівень корупції в державі та підвищити довіру громадян до влади. У зв'язку зі складною історією розвитку суверенної України, яка тривалий час потерпала від кланово-олігархічної боротьби за владу, динамічне зниження рівня корупції у відповідь на суспільні запити та виконання критеріїв євроінтеграції включає складні процеси реформування державного адміністративного регулювання, політичного, правового та економічного. Антикорупційна політика має наскрізне значення для ефективного впровадження подальших реформ євроінтеграції. На заваді реформам стають порушення державно-управлінських відносин, підтримка нелегальних схем просування приватних інтересів певних економічних і політичних груп, надмірна бюрократизація та зарегульованість у різних сферах державного управління. Надзвичайно важливою є імплементація прийнятого антикорупційного законодавства, визначення механізму його реалізації в

діяльності профільних органів, а також виправлення тих законодавчих недоліків, які були допущені.

Для успішного запобігання та боротьби з корупцією в Україні важливо: 1) імплементувати в національне законодавство міжнародні стандарти у сфері боротьби з корупцією; 2) створити належну законодавчу базу для боротьби з корупцією та контролювати її ефективне застосування; 3) формувати антикорупційну правосвідомість громадян та розвивати системи громадського контролю; 4) гарантувати організаційне та управлінське забезпечення антикорупційної діяльності; 5) налагодити системну роботу з міжнародними урядовими та неурядовими антикорупційними організаціями; 6) застосувати позитивний досвід за кордоном у боротьбі з корупцією.

Висновки до третього розділу

1. антикорупційна реформа в Україні, на нашу думку, не була реалізована. Основними перешкодами для впровадження антикорупційних заходів є відсутність політичної волі органів державної влади, наявність війни на території України та корумпованість судової і правоохоронної системи. Незважаючи на демонстративно високу активність державних ініціатив у сфері антикорупційної політики, їх ефективність наразі недостатня, особливо в умовах воєнного стану. Очевидно, що в умовах війни необхідно запроваджувати нові методи та підходи у боротьбі з корупцією, насамперед шляхом вдосконалення існуючих нормативно-правових механізмів. Введення воєнного стану та пом'якшення антикорупційного законодавства також може призвести до підвищення корупційних ризиків, оскільки така ситуація часто супроводжується погіршенням соціально-економічної ситуації та підвищенням сприйнятливості громадян до різних видів протиправної діяльності. Тому важливо забезпечити дієвий контроль за діяльністю державних органів, що

забезпечують безпеку в умовах воєнного стану, та здійснювати превентивні заходи щодо запобігання корупції в цих органах. Для ефективної боротьби з корупцією в умовах воєнного стану необхідно залучати до цього процесу широку громадськість, яка може бути найкращим монітором і контролером дій органів державної влади.

Конкретними сучасними проблемами розвитку ефективної антикорупційної політики можна назвати: – Рішення Конституційного Суду від 27 жовтня 2020 року, яким знято з нього відповідальність за недостовірні заяви високопосадовців держави, інших посадових осіб та суддів; – зміни в антимонопольному законодавстві, які можуть зашкодити підприємцям у захисті своїх прав при зверненні до державних закупівель; – посилення втручання представників вищих органів державної влади в діяльність Вищого антикорупційного суду (ВАКС); – загальне посилення політичного тиску на антикорупційну систему, в тому числі через тривалу відсутність постійних лідерів в інституціях; – скасування електронного декларування посадовців в умовах воєнного часу; – зволікання з впровадженням судової реформи попри прийняття законодавчої бази для її започаткування.

2. незважаючи на наявність певного інституційного та законодавчого забезпечення, антикорупційна політика держави потребує подальшої модернізації, оскільки проведені на сьогодні реформи не дозволили суттєво знизити рівень корупції в державі та підвищити довіру громадян до влади. У зв'язку зі складною історією розвитку суверенної України, яка тривалий час потерпала від кланово-олігархічної боротьби за владу, динамічне зниження рівня корупції у відповідь на суспільні запити та виконання критеріїв євроінтеграції включає складні процеси реформування державного адміністративного регулювання, політичного, правового та економічного. Антикорупційна політика має наскрізне значення для ефективного впровадження подальших реформ євроінтеграції. На заваді реформам стають порушення державно-управлінських відносин, підтримка нелегальних схем просування приватних інтересів певних економічних і політичних груп,

надмірна бюрократизація та зарегульованість у різних сферах державного управління. Надзвичайно важливою є імплементація прийнятого антикорупційного законодавства, визначення механізму його реалізації в діяльності профільних органів, а також виправлення тих законодавчих недоліків, які були допущені.

Для успішного запобігання та боротьби з корупцією в Україні важливо: 1) імплементувати в національне законодавство міжнародні стандарти у сфері боротьби з корупцією; 2) створити належну законодавчу базу для боротьби з корупцією та контролювати її ефективне застосування; 3) формувати антикорупційну правосвідомість громадян та розвивати системи громадського контролю; 4) гарантувати організаційне та управлінське забезпечення антикорупційної діяльності; 5) налагодити системну роботу з міжнародними урядовими та неурядовими антикорупційними організаціями; 6) застосувати позитивний досвід за кордоном у боротьбі з корупцією.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в рамках дослідження було проаналізовано особливості, проблеми та перспективи реалізації антикорупційної політики в Україні. В результаті проведеного дослідження було сформульовано наступні узагальнюючі висновки.

1. Аналіз сучасних наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених дозволяє стверджувати, що теоретично існує декілька підходів до визначення поняття «корупція». Найбільш поширеним і ґрунтовним є підхід, згідно з яким корупція розглядається як складне соціально-політичне та економічне явище, що складається з комплексу протиправних дій різної спрямованості та цілей (хабарництво, лобізм, корупційний фаворитизм, корупційний протекціонізм тощо). . Водночас слушно вказується на двобічність корупції: корупційне діяння виступає як своєрідна «угода», взаємовигідна для посадовця та іншої особи, яка вступає з ним у відповідні відносини. Саме таке розуміння корупції має бути покладено в основу антикорупційної політики, оскільки дозволяє охопити більшу кількість корупційних проявів у державі і, як наслідок, більш ефективну діяльність щодо їх ліквідації. Антикорупційна політика держави розглядається як комплекс різноспрямованих заходів, процедура, вектор розвитку системи державного управління. Така різноманітність підходів до розуміння сутності антикорупційної політики ускладнює її формування та практичну реалізацію, зумовлює її функціональну та організаційну слабкість.

2. Крім Конституції України, нормативною основою антикорупційної політики в Україні на сьогодні також є закони України «Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про ратифікацію Конвенції зн. Організація Об'єднаних Націй проти корупції», «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про запобігання корупції», «Про очищення влади», «Про державну службу», Указ Президента України «Про Національну раду щодо антикорупційної політики», а також

положення Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інші нормативно-правові акти.

Нормативно-правова база щодо запобігання та протидії корупції в Україні достатньо розвинена. Нормативно-правові акти містять чітко прописані стандарти щодо здійснення антикорупційної діяльності. Окрім основного закону, на основі якого формується антикорупційна політика держави (Закон України «Про запобігання корупції»), існують також нормативно-правові акти, які регулюють діяльність та функціонування спеціально створених державних установ, спрямовані на боротьбу з численними проявами корупції. Подальша діяльність у сфері реформування антикорупційного законодавства має бути спрямована на налагодження практичного міжнародного співробітництва, що сприятиме гармонізації внутрішнього правопорядку з положеннями відповідних правових норм міжнародного співтовариства. Ефективна боротьба з корупцією в Україні в умовах воєнного стану триває, окрім наявності відповідної політичної волі, така діяльність потребує й належного законодавчого забезпечення (комплексу нормативно-правових актів, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупційних порушень), створення ефективної системи державних органів, забезпечення належної координації формування та реалізації антикорупційної політики, заходів із запобігання корупції, а також її подолання в умовах воєнного стану.

3. Світовий досвід боротьби з корупцією показує, що універсальних методів боротьби з нею не існує. У цій сфері кожна країна обирає власний шлях державної антикорупційної політики на основі міжнародних стандартів. Державна антикорупційна політика в інших державах є високоефективною, оскільки ґрунтується на принципах, серед яких варто відзначити сильну політичну волю вищого керівництва у сфері боротьби з корупцією в державі. Як показує світовий досвід, жодні антикорупційні заходи не закінчуються позитивним результатом за відсутності політичної волі на всіх рівнях влади. До боротьби з корупцією залучені не лише спеціалізовані антикорупційні органи, а

й громадянське суспільство. В інших країнах спеціальний громадський контроль організується за системою органів державної влади. Інформація про антикорупційну діяльність у державі є прозорою, відкритою та доступною. Використання та реалізація антикорупційних заходів в Україні, які довели високу ефективність за кордоном, не може бути досягнута простим копіюванням окремих елементів державного чи муніципального управління. Корупція постійно адаптується до змін політичних, економічних та соціальних умов діяльності, тому антикорупційна діяльність має здійснюватися з урахуванням національних традицій, історичних, ментальних та культурних особливостей цивілізаційного розвитку українського суспільства.

4. Елементами механізму реалізації антикорупційної політики є: 1) способи формальної реалізації антикорупційної політики; 2) нормативно-правове регулювання забезпечення реалізації антикорупційної політики; 3) інституційне забезпечення реалізації антикорупційної політики; 4) заходи та методи забезпечення реалізації антикорупційної політики, які називатимемо інструментами забезпечення реалізації антикорупційної політики; 5) принципи забезпечення реалізації антикорупційної політики; 6) процедури забезпечення реалізації антикорупційної політики. Зазначаємо, що елементи механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики також є невід'ємними характеристиками забезпечення реалізації антикорупційної політики в цілому.

5. В Україні створені та діють спеціально уповноважені органи, діяльність яких спрямована на запобігання та боротьбу з корупцією. Таким чином превентивним органом державної влади є Національне агентство з питань запобігання корупції; органами, які розслідують справи про корупцію та злочини, пов'язані з корупцією, є Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань; керівництво органами прокуратури у відповідних провадженнях покладено на САП; виявлення, розшук та управління майном, одержаним від корупційних та інших кримінальних правопорушень, здійснює Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління майном, одержаним від корупційних та інших кримінальних правопорушень;

Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя відповідно до правових принципів і процедур для захисту особи, суспільства і держави від корупції та пов'язаних з нею злочинів та судового контролю за розслідуванням цих злочинів у попередньому провадженні.

6. Особливої уваги заслуговує робота з інститутами громадянського суспільства, які можуть висвітлювати діяльність державних органів та рівень корумпованості державних органів. Серед основних механізмів запобігання корупції, які можуть бути ефективно застосовані, є: моніторинг діяльності державних органів щодо прозорості та відкритості їх дій; захист прав і свобод людини і громадянина; забезпечення інформаційної відкритості органів державної влади щодо стану запобігання корупції та ефективності вжитих заходів; організація правової освіти, роботи з населенням та окремими соціальними групами, які беруть безпосередню участь у реалізації антикорупційної політики в державі. Дієвим механізмом запобігання корупції в суспільстві може бути інституційне об'єднання громадських організацій з владою. Результатом такої дії можуть стати позитивні зміни в освітній складовій, формування громадської думки та довіри до громадських ресурсів, своєрідний механізм підтримки антикорупційних ініціатив.

7. Антикорупційна реформа в Україні, на нашу думку, не була реалізована. Основними перешкодами для впровадження антикорупційних заходів є відсутність політичної волі органів державної влади, наявність війни на території України та корумпованість судової і правоохоронної системи. Незважаючи на демонстративно високу активність державних ініціатив у сфері антикорупційної політики, їх ефективність наразі недостатня, особливо в умовах воєнного стану. Очевидно, що в умовах війни необхідно запроваджувати нові методи та підходи у боротьбі з корупцією, насамперед шляхом вдосконалення існуючих нормативно-правових механізмів. Введення воєнного стану та пом'якшення антикорупційного законодавства також може призвести до підвищення корупційних ризиків, оскільки така ситуація часто супроводжується погіршенням соціально-економічної ситуації та підвищенням

сприйнятливості громадян до різних видів протиправної діяльності. Тому важливо забезпечити дієвий контроль за діяльністю державних органів, що забезпечують безпеку в умовах воєнного стану, та здійснювати превентивні заходи щодо запобігання корупції в цих органах. Для ефективної боротьби з корупцією в умовах воєнного стану необхідно залучати до цього процесу широку громадськість, яка може бути найкращим монітором і контролером дій органів державної влади.

Конкретними сучасними проблемами розвитку ефективної антикорупційної політики можна назвати: – Рішення Конституційного Суду від 27 жовтня 2020 року, яким знято з нього відповідальність за недостовірні заяви високопосадовців держави, інших посадових осіб та суддів; – зміни в антимонопольному законодавстві, які можуть зашкодити підприємцям у захисті своїх прав при зверненні до державних закупівель; – посилення втручання представників вищих органів державної влади в діяльність Вищого антикорупційного суду (ВАКС); – загальне посилення політичного тиску на антикорупційну систему, в тому числі через тривалу відсутність постійних лідерів в інституціях; – скасування електронного декларування посадовців в умовах воєнного часу; – зволікання з впровадженням судової реформи попри прийняття законодавчої бази для її започаткування.

8. незважаючи на наявність певного інституційного та законодавчого забезпечення, антикорупційна політика держави потребує подальшої модернізації, оскільки проведені на сьогодні реформи не дозволили суттєво знизити рівень корупції в державі та підвищити довіру громадян до влади. У зв'язку зі складною історією розвитку суверенної України, яка тривалий час потерпала від кланово-олігархічної боротьби за владу, динамічне зниження рівня корупції у відповідь на суспільні запити та виконання критеріїв євроінтеграції включає складні процеси реформування державного адміністративного регулювання, політичного, правового та економічного. Антикорупційна політика має наскрізне значення для ефективного впровадження подальших реформ євроінтеграції. На заваді реформам стають

порушення державно-управлінських відносин, підтримка нелегальних схем просування приватних інтересів певних економічних і політичних груп, надмірна бюрократизація та зарегульованість у різних сферах державного управління. Надзвичайно важливою є імплементація прийнятого антикорупційного законодавства, визначення механізму його реалізації в діяльності профільних органів, а також виправлення тих законодавчих недоліків, які були допущені.

Для успішного запобігання та боротьби з корупцією в Україні важливо: 1) імплементувати в національне законодавство міжнародні стандарти у сфері боротьби з корупцією; 2) створити належну законодавчу базу для боротьби з корупцією та контролювати її ефективне застосування; 3) формувати антикорупційну правосвідомість громадян та розвивати системи громадського контролю; 4) гарантувати організаційне та управлінське забезпечення антикорупційної діяльності; 5) налагодити системну роботу з міжнародними урядовими та неурядовими антикорупційними організаціями; 6) застосувати позитивний досвід за кордоном у боротьбі з корупцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Nalyvaiko I. O. The role of civil society institutions in preventing and combating corruption in public authorities. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261385/257836>
2. Preventing corruption in Public Administration: Citizen Engagement for Improved Transparency and Accountability: Report of expert group meeting 25-28 June 2012. United Nations, New York, 2012. 91 p.
3. SWEDEN to the EU Anti-Corruption Report. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/organized-crime-and-human-anti-corruptionreport/docs/2014_acr_sweden_chapter_en.pdf
4. Trust in Government Ethics Measures in OECD Countries: The Book is available from. URL: <https://www.oecd.org/gov/ethics/48994450.pdf>.
5. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». Київ: НІСД, 2018. 688 с.
6. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки, затверджена Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-IX «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n9> (дата звернення: 23.05.2023).
7. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної анти корупційної політики: огляд законодавства Румунії. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/4910/>.
8. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Наука кримінологія в контексті викликів епохи постмодерна. Вісник Кримінологічної асоціації України, 2019. № 2 (21). С. 79–91.
9. Братель С. Г., Василевич В. В., Золотарьова Н. І. Запобігання та протидія проявам корупції (для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування I–VII категорії посад): посіб. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. 376 с.

10. Валушко І. В. Антикорупційна політика: концептуальні підходи. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 4. С. 101-105.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусол]. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
12. Викривачам корупції пропонують активізуватися, а державі – краще їх захищати. URL: <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5402.html> (дата звернення: 23.05.2023).
13. Возний А. А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст]: матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.): у 2 ч. / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 46. URL: <https://www.naiuu.kiev.ua/pravova-prosvita/osnoviantikorupcijnogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupcijnoyi-tematiki/materiali-ivmizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi.pdf>.
14. Галуцько В. В., Курило В. І., Короед С. О. та ін. Адміністративне право України: навчальний посібник. Т. 1. Загальне адміністративне право / за ред. проф. В. В. Галуцька. Херсон: Грін Д.С., 2015. 272 с.
15. Гарматюк В.О. Теоретично-правові аспекти протидії корупції в Україні // *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/4.pdf> (дата звернення - 23.05.2023)
16. Гвоздецький В. Д. Організаційно-правові засади запобігання і протидії в Україні: монографія. Київ, 2011. 592 с.
17. Господаренко В. М. Антикорупційна політика США: кримінально-правові засади. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. № 4. С. 101-110.
18. Дем'янчук В. А. Сучасні методологічні підходи до визначення поняття та юридичного змісту анти-корупційної політики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 88-91

19. Дем'янчук Ю. Актуальні проблеми протидії корупції з урахуванням зарубіжного досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 17. С. 112–115.
20. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.; В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. Київ, 2016. 524 с.
21. Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією: підготовлений Секретаріатом ООН, № 169/14. Каїр: ООН, 1995. 47 с.
22. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>. (дата звернення: 23.05.2023).
23. Задирака Н., Кабинець Р. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу. *Віче*. 2014. № 10. С. 27–29
24. Задорожний С. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2016. 251 с.
25. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник / за заг. ред. А. Михненка. Київ: Акад. фінанс. упр., 2013. 666 с.
26. Заяц В. Ю. Деякі теоретичні аспекти поняття (сутності) корупції як об'єкта протидії // *Право та державне управління*. 2022, № 2. С. 338–348
27. Каленіченко Л. І., Слинько Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. *Права і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 39–46.
28. Калугіна І. О. Антикорупційна правова політика: природа і зміст // Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/253778/251046> (дата звернення: 23.05.2023).
29. Капінос М. С. Трансформація механізмів державного управління на регіональному рівні в сучасних умовах: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.:

Київ: Національна академія державного управління при Президентіві України. 2011. 20 с.

30. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text (дата звернення: 23.05.2023).

31. Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 320 с.

32. Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_948/conv. (дата звернення: 23.05.2023).

33. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/page (дата звернення: 23.05.2023).

34. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 23.05.2023).

35. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.1990. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_029/conv (дата звернення: 23.05.2023).

36. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

37. Кравченко С. О. Підходи до розуміння антикорупційної політики в публічному управлінні. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. 2018. N 2. С. 28-33

38. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією № 252-V від 01.03.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 23.05.2023).

39. Лавренюк Ю.Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. 2014. Вип. 1. С. 35-37.
40. Ліпич Л.Г., Рубльов В. В., Хілуха О.А., Кушнір М.А. Шляхи розвитку антикорупційної політики в Україні крізь призму науки публічного менеджменту // *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 34/2022. С. 53-60
41. Манукян А., Хаджієв Т. Антикорупційна стратегія Сінгапуру: орієнтація. *Право та управління. XXI ст.* 2013. № 1 (26). С. 117–123
42. Марчук М. П. Основні напрями державної політики щодо протидії корупції в Україні. Молодий вчений. 2016. N 3 (30). С. 470-474.
43. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. Київ, 2004. 400 с.
44. Михайленко Д. Г. Проблеми формування та реалізації політичної волі протидіяти корупції в Україні. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова; МОН України, НУ «ОЮА», Каф.крим. права та ін. крим.-прав. дисциплін Миколаїв. ін-т. права, ПРЦ НАПрНУ, ГО «Всеукр. Асоціація крим. права». Миколаїв: Іліон, 2016. С. 207-238
45. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. Київ: КНТ, 2008. 368 с.
46. Нелезенко Н. П. Концептуальні рішення запобігання корупції в процесі формування програм інноваційного розвитку України. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. 2013. Вип. 4. С. 304-311
47. Новак А. М. Національна антикорупційна політика: особливості та основні чинники розвитку в умовах сучасного державотворення. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. N 3. С. 62-66.

48. Новак А. М. Формування та реалізація національної антикорупційної політики в умовах глобалізації: сучасні виклики. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. № 2. С.35-41.

49. Новак А. Принципи формування національної антикорупційної політики. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2017. Вип. 1. С. 1–15

50. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: наук.-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан та ін.; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с.

51. Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Ефективність державного управління*. 2015. № 43. С. 52–57.

52. Парубчак І. О. Теоретико-методологічні підходи до формування державної антикорупційної політики в контексті національної безпеки України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2017_2_5 (дата звернення: 23.05.2023).

53. Паутов В. О. Нормативно-правовий аспект протидії корупції в системі забезпечення національної безпеки України // *Серія: Державне управління*, 2019, № 4 (68). С. 171-175

54. Поліщук А. Правила протидії корупції і досвід для України: Грузія та Сінгапур. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2016. № 5. С. 166–169.

55. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану» № 7348 від 04 трав. 2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1288573>. (дата звернення: 23.05.2023).

56. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 № 356/95-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80> (втратив чинність)

57. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. N 2102-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>. (дата звернення: 23.05.2023).

58. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

59. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану: Закон України від 8 липня 2022 року № 2381-IX // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

60. Про двадцять принципів боротьби з корупцією: Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи від 6.10.1997. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_845 (дата звернення: 23.05.2023).

61. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794 - VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення: 23.05.2023).

62. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

63. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (втратив чинність)

64. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 11.06.2009 № 1506-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1506-17> (втратив чинність)

65. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 3 березня 2022 року № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>

66. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>(дата звернення: 23.05.2023).

67. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

68. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19> (дата звернення: 23.05.2023).

69. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: № 1698-VII<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 23.05.2023).

70. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

71. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

72. Про правовий режим воєнного стану: Закон від 12 трав. 2015 р. N 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 23.05.2023).

73. Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України: Указ Президента України від 16 квітня 2015 року № 218/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218/2015#Text> (дата звернення: 23.05.2023). (визнано неконституційним)

74. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 2-3. Ст. 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

75. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 18.10.2006 р. № 253-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/253-16> (дата звернення: 23.05.2023).

76. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 16.03.2005 № 2476-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 16. Ст. 266. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text (дата звернення: 23.05.2023).

77. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

78. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

79. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

80. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції: Постанова КМУ від 18 березня 2015 р. № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

81. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану N 7348 від 04 трав. 2022 р. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39559> (дата звернення: 23.05.2023).

82. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4. С. 118–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2017_4_21. (дата звернення: 23.05.2023).

83. Скулиш Є. Прояви корупції у сучасних умовах. *Право України*. 2010. № 11. С. 213–227.

84. Славицька А. К. Поняття механізму забезпечення реалізації антикорупційної політики. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 235-239
85. Соловійов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України: монографія. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України. 2012. 508 с.
86. Тарасенко Н. Боротьба з корупцією в Україні: успіхи, проблеми, перспективи. Україна: події, факти, коментарі. 2015. № 19. С. 37. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr19.pdf>
87. Теремецький В., Дем'янчук В. Міжнародний досвід реалізації антикорупційної політики. *Право і безпека*. 2017. № 4. С. 67–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2017_4_13. (дата звернення: 23.05.2023).
88. Тиндик Н. П. Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2009. 40 с.
89. Ткачова О. К. Теоретичні основи інституційних механізмів державного управління митною справою. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 6. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=587>
90. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття "корупція" // *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 181-196.
91. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. на здобут. наук. ступеня докт. юрид. наук:12.00.08. Л., 2020. 481 с.
92. Трепак В. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2 (10). С. 233–246.
93. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія / О. І. Пархоменко-Куцевіл. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.

94. Харина Є. Я. Нормативно-правове регулювання запобігання і протидії корупції в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10–2. С. 181–184
95. Хвостіна І.М. Механізм управління розвитком підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. Вип. 1. С. 30–33.
96. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102 (дата звернення: 23.05.2023).
97. Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. URL: http://www.dgpn.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=363&Itemid=1. (дата звернення: 23.05.2023).
98. Чумак В. Досвід країн Балтії та Грузії щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ та можливість його використання в Україні. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 149–154.
99. Шевчук Б. Європейські принципи належного врядування та реформа системи органів виконавчої влади в Україні. Демократичне врядування: електрон. наук. фах. вид. / Львів. регіон. ін-т упр. Нац. акад. держ. упр. при президентові України. Львів: 2021. Вип. 9.
100. Шило С. М. Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, Серія ПРАВО. Випуск 74: частина 2. 2022. С. 86–93
101. Шкуропат О. Міжнародний досвід антикорупційної політики. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління»*. 2014. Вип. 1. С. 356–369.
102. Щодо діяльності з питань запобігання корупції. Державна податкова служба України. 2022. URL: <https://tr.tax.gov.ua/diialnist/zapobigannya-proyavam-koruptsii/-informatsiyni-materiali/581003.html>. (дата звернення: 23.05.2023).